

Tabor

1943 - SLOVENSKO DOMOBRANSTVO - 1993

1993

EL FORTIN

3-4

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenja Tabora SPB
predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič
Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo
lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene
Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los
Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Propietario: Ivan Korošec

Composición, diagramación y armado:

MALIVILKO - Telefax: (54-1) 362-7215

Impresión: Talleres Gráficos VILKO S. R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires, Argentina, Tel. 362-7215/1346

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual N° 219.314.

NAROČNINA: Argentina \$ 15.- Južna Amerika, Evropa
in Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 18 dolarjev
(zračno paketi).

Letalska naročnina za vse države 20 dolarjev (US).

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte
na naslov: Inž. Anton Matičič, Río Colorado 18-6
(1686) Hurlingham — Buenos Aires — Argentina
Tel. 665-6654.

**KO „TABOR“ PREBERETE,
POŠLJITE GA V DOMOVINO!**

Tabor

Svobodni sveta

združite se!

Za Boga,

Narod, Domovino!

Marzo-Abril 1993 • Buenos Aires • Marec-April 1993

Ideja nas druži

Kaj je tisto, kar druži nas slovenske borce! Ali nas družijo materialni interesi ali želja, da se skupaj zabavamo, ali želja, da se izobražujemo, da si medsebojno pomagamo? Morda se tudi zaradi tega družimo. Toda to ni ni prvo in ne poglavitno. Druži nas vse bolj vzvišena ideja, druži nas protikomunistična ideja.

Protikomunistična ideja je tista, zaradi katere smo začeli borbo, zaradi katere so tisoči naših soborcev darovali svoja življenja, zaradi katere živimo danes razkropljeni po vsem svetu in se pripravljamo, da to borbo nadaljujemo, ko pride čas za to.

Protikomunistična ideja je tisto najvišje, zaradi česar se slovenski borci zbiramo v svojih organizacijah. Če te ideje ni, potem je vse naše združevanje in zbiranje zastonj, brez pravega smisla, brez koristi in brez cilja.

Protikomunistična ideja je namreč ideja ljubezni do Boga, do domovine, do družine, do slovenske vasi in slovenskega ljudstva, je ideja ohranitve naših svetih slovenskih izročil, poštenja, spoštovanja osebe, krščanske morale, domačih navad. Istočasno pa pomeni protikomunistična ideja voljo boriti se za te ideale zoper tiste, ki nam te ideale rušijo, t. j. zoper komunizem, ki je pahnil slovenski narod v največjo nesrečo v vsej njegovi dolgi zgodovini.

Zato naj živi protikomunistična ideja v naših srcih do našega poslednjega diha!

(Pričujoči uvodnik je delni ponatis uvodnika iz št. 2, IX. letnika „Vestnika“ - 1958. leta.)

Zgodovina ali antizgodovina

*Živé naj vsi narodi,
ki hrepené dočakat dan... (France Prešeren)*

Letos septembra bo poteklo trideset let, odkar se je razbila, oziroma bila razbita organizacija slovenskih protikomunističnih borcev. Ni potrebno ponovno razlagati, kateri in zakaj so jo razdrli ter povzročili v zgodovinski javnosti nepotrebno razburjanje duhov, ki so se po skoraj tridesetih letih nekoliko pomirili.

V teh dolgih letih naših prizadevanj smo morali premagati mnogo težav, ker smo se rodili nezaželeni izven zakona tedanje družstvene politične zdomske strukture. Ni dvoma, da nas je pri vseh naših prizadevanjih blagohotno spremljala božja milost in se zato lahko danes kar z zadovoljstvom oziram na naše uspehe tako na zgodovinskem kakor tudi na socialnem polju. Na zgodovinskem polju smo osredotočili vso našo skrb, da se zopet vrne dobro ime slovenskim domobrancem, obtoženim kolaboracije s tujim okupatorjem. To smo uspeli doseči. Na socialnem polju pa smo nudili vso svojo pomoč domobranskim invalidom, vdovam in sirotam.

Ob nastanku mlade slovenske države leta 1991 so oni, ki so spore povzročili kar čez noč izginili iz slovenskega občestva in nas Taborjane pustili same na bojnem polju. (Doma je še veliko partizanov, ki nosijo na svojih glavah triglavke, le peterokrako zvezdo so zamenjali z zvezdicami!)

Govorijo, da je to narodu, katerega voditelji predpostavljajo svoje osebne koristi pred koristi vsega naroda. Zato, samo zato, smo doživeli Grčarice, Turjak, Grahovo in strašen Vetrinj, kjer je naše vodstvo od daleč gledalo, kako se polnijo angleški tovornjaki s slovensko mladostjo, odpeljana v mučenje in smrt. Nihče jih ni spremljal!

Na mizi mi leži pravkar prebrana knjiga „Ukradeno otroštvo“, ki jo je napisal Ivan Ott. Kot enajstleten deček je bil skupaj s svojimi krušnimi starši vrnjen iz Vetrinja. Oba so komunisti krutno pokončali v Teharjah. Ivana in skupino štirideset domobranskih otrok so odpeljali na zapuščeno kmetijo v bližini Celja, kjer je za njihovo „prevzgojo“ skrbela komunistka, katero so otroci poimenovali „črna vdova“. Ta se je do njih obnašala kot prava mačeha. Zmerjala jih je z „domobranskimi pankrti“ in jih pogosto kaznovala z bičem, s postom itd. Sam avtor knjige pove, da mu ni znano, po kakšnem merilu so te otroke pustili živeti.

Zgodovina mora biti vedno dokumentirana, pisana objektivno. Če v tej opazimo površnost ali potvarjanje, to ni več zgodovina temveč je antizgodovina. V slovenskem koledarju za leto 1993, tiskanem v Buenos Airesu, beremo v tekstu, posvečenemu mesecu septembru sledeče: „Po osmem septembru 1943, torej pred petdesetimi leti, ko sta se na Turjaškem

gradu udarili dve fronti, je vstalo slovensko domobranstvo, katerega geslo je bilo: **Mati, Domovina, Bog!**" Te misli očitno ne odgovarjajo zgodovinski resnici, zato jih je treba razčistiti in sicer takole:

a) Slovensko domobranstvo ni vstalo samo od sebe, ampak ga je zaradi tedanjih razmer v Ljubljanski pokrajini ustanovil gen. Leon Rupnik, ki mu je ob njegovi ustanovitvi dal nadstrankarski, to je vseslovenski značaj. Konec strankarskih vojsk je pomenil tudi konec porazov. Odslej naprej je napočil čas velikih domobrantskih zmag vse do samih Borovelj.

b) Geslo slovenskih domobrancev ni bilo **Mati, Domovina, Bog**; ampak se je glasilo takrat in danes — **Bog - Narod - Domovina!** Za te tri najvišje ideale vsega človečanstva so nastali, se borili in umrli mučeniške smrti **Slovenski domobranci**.

Pisuni po naročilu — veliki pisatelji — pišejo za sebe. Vsega pa kar ne morejo ali nočejo povedati z govorno besedo, to store kar pisno. Svoje misli in čustva zlijejo na papir. Po njihovi smrti, včasih šele dolgo let pozneje, jih moremo spoznati. Tako smo spoznali tudi našga največjega pisatelja Ivana Cankarja, avtorja prispevka: **Mati, Domovina, Bog**. Seveda te prispevke ni napisal za slovenske domobrante, katerih takrat še ni bilo. Zato te besede niso bile ne tedaj, ne danes domobrantsko geslo!

Ivan Cankar je bil vzgojen po zaslugi svoje verne matere v katoliškem duhu. Pozneje, v zreli moški dobi, se je pa zaradi okolja v katerem je živel, močno oddaljil od krščanstva (njegova mati ga je večkrat karala in mu očitala vpliv tuje učenosti). Njegov nazor je nastal iz različnih vplivov, ki so si med seboj pogosto v nasprotju. Bili so časi, ko sta v Evropi prevladovala pozitivizem in nacionalizem. Človeka je pojmoval kot bitje, ki teži le k čutni sreči, lepoti, itd. Torej brez pravega krščanskega smisla, ki veruje v človekovo transcendenco, torej v odrešenje.

Na Dunaju je Cankar živel v delavskem predmestju Ottakring. Zato je v tem času sprejel socialistično teorijo za osnovo svojega življenja, kar je očitno tudi v njegovem slovstvenem delu. Vodstvo OF je eno izmed svojih brigad poimenovala po pisatelju in ga tako pripoznala za svojega. Naj bo že tako ali tako, Cankar je za nas Slovence naš največji pisatelj, to in samo to je važno, pa nič drugega.

Nekaj naših uglednih mož, ki so se odlikovali kot nadpovprečni, so ostali skoraj pozabljeni. Eden izmed takih je bil pokojni Ruda Jurčec, ki smo ga občudovali kot moža širokih obzorij, kar je očitno dokazal v svoji trilogiji: „Skozi luči in sence“.

Kdo ni poznal njegovega lista „Sij slovenske svobode“, v katerega sta pisala tudi prof. A. Geržinič in že pokojni duhovnik France Dolinar, ki je nas protikomunistične begunce prvi nazval z novim izrazom „zdomci“, torej slovenski zdomci. Tudi nam je prvi razložil razliko med državnim in nedržavnim narodom, kakršni smo bili Slovenci vse, dokler nismo imeli svoje države.

Na pokojnega Rudo Jurčeca imamo slovenski zdomci (ne vsi) lepe spomine.

Zapustil nam je bogato kulturno dediščino in vrsto zanimivih predavanj na področjih politike, umetnosti in gospodarstva. Jurčec je bil zelo samostojen mož, kar je značilno za inteligentne ljudi. Nikoli ni sprejel argumentacij vodilnih takrat, in pozneje v zdomstvu, da ni bilo mogoče ničesar storiti za preprečitev Vetrinske tragedije. Dokazal je, da so obstajale možnosti rešitve. Zato so se voditelji odtlej naprej vedli napram njemu zelo rezervirano.

Leto 1991 velja v našem času kot mejnik velikih dogodkov, ki so pretresli ves svet, posebno pa dežele za takozvano „železno zaveso“. Berlinskega zidu ni več, razpuščen je Varšavski pakt. Nastale so male državice in med te štejemo tudi našo mlado slovensko državo. Ta dogodek nas je vse močno razveselil, saj smo Slovenci, kakor bi rekel France Dolinar, po tisoč in več letih zopet postali državni narod, ki bo odslej sam odločal o svoji usodi. Z nastankom naše države nastopajo tudi nove skrbi in dolžnosti, ki jih prej nismo imeli. Imeti svojo lastno državo pomeni, da moramo zanjo tudi skrbeti in ji zagotoviti boljšo bodočnost.

Najprej bo potrebno urediti notranje probleme v zvezi z našo polpreteklostjo. Ni dovolj zbrati ljudi v Kočevju in Teharjah in tam po 47. letih simbolično slovesno pokopati žrtve komunističnega nasilja. Krivci množičnih pokolov, v kolikor jih je še živih, morajo sesti na zatožno klop in morajo biti po zakonu sojeni za svoje zločine. Taka je navada v vseh deželah, kjer vladata pravica in red. Dolžnost slovenskih protikomunistov je to izvesti in doseči zadoščenje pravice. Upajmo, da se napake političnih strank, ki so bile storjene ob prvem nastopu Demosa, v bodoče ne bodo ponavljale. Kakšne napake? Strah, neodločnost in needinost v osnovnih vprašanjih!

Nekoč so mladi ljudje vprašali argentinskega pisatelja Borgesa, kaj meni o sreči. Borges jim je odgovoril, da te sploh ni, da ne obstaja. Če že to mnenje ne velja za druge narode, velja v precejšnji meri za nas Slovence, ki nimamo na naših mejah enega samega prijateljskega naroda. In vendar vemo, da moramo s sosedi živeti v dobrih ali vsaj znosnih razmerah. Bomo to uspeli doseči?

Že vrsto let ostaja neprikrito dejstvo, da je v Evropi v teku četrti „Reich“, ki sicer ne kaže takšne agresivnosti, kot jo je imel tretji — Hitlerjev, a je kljub temu nevaren za mlado Slovenijo. Ni dvoma, da so Nemci v Evropi vodilen narod in tega se oni dobro zavedajo. Prevelika odvisnost Slovencev zlasti na gospodarskem polju postane lahko usodna za nas in našo mlado državo.

Dogodki v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem jasno kažejo, da je ta del sveta v interesih velikih narodov, ki hočejo utrditi svoj vpliv, kakor so ga skušali doseči v prejšnjih stoletjih. Po eni strani Nemci podpirajo Slovence in Hrvate, po drugi pa Amerikanci, Angleži in Francozi enako ravnavo v prid svoje stare zaveznice Srbije. Pa tudi Rusija, čeprav slaba, tudi pristavlja svoj lonček. Nihče od vseh teh pa ne troši denarja iz ljubezni do bivših narodov Jugoslavije.

Od nas Slovencev je odvisno, kako bomo to tekmo velikih znali izkoristiti v svoj prid, v naše dobro. Pomagajmo si sami in Bog nam bo pomagal!

Pogovor s Stankom Kociprom

(Buenos Aires - April 1992)

1. Letos obhajaš 75-letnico svojega življenja, saj si bil rojen 30. aprila 1917, v času prve svetovne vojne. Ta pogovor, ki te zanj prosim kot tvoj ožji rojak in kot urednik Doma in sveta, naj bi bil tudi tiha predstavitev tvojega življenjskega jubileja. Predvsem pa naj bi iz njega današnji tvoji rojaki, zlasti in matični Sloveniji, vsaj nekoliko spoznali tvojo življenjsko pot in tvoje gledanje na svet. Najprej nam povej, prosim, nekaj o svojem otroštvu in svoji zgodnji mladosti.

Predvsem prav lepa hvala za nagib, ki te je spodbudil k temu pogovoru. Vsaj za to priložnost tega resnično nisem od nikogar pričakoval. Bog plačaj.

Ljubi Bog, že na prvo vprašanje bi ti moral odgovoriti z dolgo povestjo. In če imaš še kakšno? Kako naj — na kratko odgovarjam?

Ker sem pač še tu, sem torej zares moral biti predvsem rojen. Tudi krstni list župnije Sv. Magdalene v Mariboru pravi, da se je to zgodilo dne 30. aprila 1917 na cesti na Brezje št. 53 na Pobrežju. Toda izpisek iz rojstne in krstne knjige, ki mi ga je podpisal župnik Anton Stergar dne 26. junija 1928, pravi tudi, da sem se rodil kot nezakonski sin kuharice Marije Kociper. Ne pove pa, da me je pri krstu dne 7. maja 1917 botra Otilija Kociper premetavala z roke na roko in me krotila, kakor je reva vedela in znala, ker sem se drl, da sv. Stanislav najbrž še slišal ni, ko me je krstitelj kaplan Avgust Šparl nekako le zdrenjal v njegovo zaščito. To nemarnost so mi očitali pozneje, ko so mi tudi dali razumeti, da so takrat vsi Kociprovi vzdihovali: „Kaj pa je tebe treba bilo?“ In je eden celo svetoval, da bi me bilo dobro kar v Dravo potopiti... Kaj vse bi mi bilo prihranjeno, če bi se to zgodilo! Toda predno ti povem, kako sem potem shodil v svet, je potrebno nekoliko pojasnila. — Kociprov rod izhaja iz kraja Stanovno pod Runčem, v velikonedeljski župniji. Oče Janez Nepomuk Kociper je bil trden kmet-goričanec. Imel je 7 otrok: Hanzeka, Matjaška, Frančeka, Juliko, Treziko, Miciko in Tiliko. Hanzek je bil pozneje dr. Janez Ev. Kociper, ki je med prvo veliko vojno kot kurat nekje v Galiciji pomagal padlim cesarjevim vojakom pred sodni stol poslednjega, najvišjega Sodnika, pozneje pa kot veroučni profesor na klasični gimnaziji v Mariboru, kotsloviti „Deček“, rodovom bodočih izobražencev po potrebi tudi z zaušnicami kazal pot v krščansko življenje. Franček je odšel med usmiljene brate, da je kot brat Mohor v Kandiji pri Novem mestu blažil muke bolnikov, dokler ga po

revoluciji niso spodili komunisti in je končal življenje zopet v zavodu usmiljenih bratov v Gradcu. Matjašek je ostal na gruntu. Julika se je poročila kar blizu domačije z Lasičem, ki so mu rekli Ščirič, Trezika pa nekoliko bolj daleč na Vitanu v bolfenški fari s Puklavcem. Ker je očeta Janeza pri cepljenju nekega trdokornega štora hlapec po nesreči s sekiro drvnjačo česnil po glavi, je bil dve leti v „norišnici“ v Gradcu, pa je pozneje popolnoma ozdravel in dočakal zavidljivo starost. Toda grunt je prepustil Matjašku, ki se je seveda oženil — in Micika in Tilika sta šli služiti zdoma. Micika je pristala kot kuharica pri stari baronici von Than na Pobrežju v Mariboru in kasneje potegnila za seboj še Tiliko. Zato je Tilika bila moja krstna botra. Ker je Micika bila brihtna, da se je naučila nemščine in celo nekaj madžarščine, in povrh še prava lepotica, stari baronici že ni bila več samo kuharica, ampak resnična gospodinja in stalna spremljevalka, ki ji je bila povsod za družabnico. Tudi na letoviščih. Tako sem pozneje izračunal, da se je tistega julija-avgusta 1916 na letovišču nekje v Hoffgasteinu Miciki „pripetilo“, iz česar sem se čez devet mesecev izmotal jaz. Ker je ovdovel Matjašek, ki je imel štiri otroke — Frančeka, Vančeka, Petra in Tončiko — se je Tilika morala vrniti v Stanovno bratu Matjašku za gospodinjo in vzgojiteljico otrok. Takrat tudi mene Micika ni mogla več obdržati pri sebi — in najbrž se me je tudi stara baronica naveličala, če sem počenjal enake nemarnosti kot pri krstu. Tilika me je vzela s seboj na domačijo Kociprovega roda v Stanovnem. Tam sem zaživel med tremi bratranci in sestrično kot mali maček in jim s svojimi vragolijami prislužil marsikatero krivično batino, ki jih je atek Matjašek velikodušno delil med večjimi. Kuma Tilika pa me je seveda vzgajala po svoje, se pravi — razvajala in me dražila, da nisem Kociper, ampak Repicok. To pa zato, ker so mi po jančici skrojili hlače, ki so bile — iz praktičnih razlogov — na zadku spete in mi je pri racanju skozi razpoko mahal repek srajčke. Nekoč se mi je uspelo s sankami speljati od ute navzdol po hribu naravnost v mlako. Sestrična Tončika me je z grabljami privlekla nazaj na breg, ampak repek mi je le zmrznil, čeprav sem tulil, da je odmevalo čez Ledna in so začeli tuliti tudi Školibrovi in Novakovi psi, ki sem se jim očitno smilil bolj kot kumi Tiliki, katera me je navzlic ljubezni namazala čez ritko s tako vročo dlanjo, da se je repek odtajal, in me čez glavo obložila z blazinami in zglavniki... in še debeli požirek hude tropinovice, ki mi jo je iz slatinščaka zlila na žlico, sem povrh moral požreti. Tako je kuma Tilika znala zdraviti! Saj me je spravila k sebi tudi takrat, ko sem prevrgel nase težko brano, da mi je z železnimi zobmi razklala betico, in najbrž še danes pod redkimi lasmi nosim skrito brazgotino. In ko me je starejši Franček spravil na mlado žrebičko, ki je po njivi tekala za mammo, ko je oral, da je veselo poskočila in me zabisala čez štiri ogone, kjer sem — mirno obležal. Da, takrat je bil moj veliki svet Baračina, kjer smo pasli krave, ki so se večkrat do sitega najedle šele v Školibrovi mladi koruzi, ker smo se mi verifikali; pa Ledna, kjer smo krave napajali in postavljali mlinčke in bi ob neki ploplavi za las skoraj zamenjala Dravo, v katero naj bi me še o pravem

času potopili... Da bi utegnil imeti tudi mamó, še pomislil nisem. Imel sem kumo Tiliko, pa ateka Matjašeka, pa bratrance in sestrično... in predvsem še oča Janeza, ki je takrat bil že čisto zdrav in mi je odkrival prve skrivnosti blažene goričke zemlje. Moj Bog, kaj vse dolgujem prav oču Janezu! Še sanje, ki me božajo v bridkosti skoraj že polstoletnega zdomstva. — Tam sem se začel srečavati tudi z učenostjo sveta na „visoki“ šoli v Runču in odkrivati, da nekje vendarle moram imeti tudi mamó; saj so me pri pretepih večji otroci zmerjali s fačukom — in me tudi primerno poučili, kaj to pomeni. Zato sem začel tu in tam že odkrivati, da je bilo „bolje“ zame, če nisem pri — nezakonski materi.

Medtem je umrla tudi stara baronica von Than in Miciki, ki ji je stregla kot hči, po smrti namenila zlato žensko uro „dopeldekarico“ Schaffausen, katero še danes hranim, gosposko, baročno železno posteljo s potrebno posteljnino, velik omaro s steklenimi vrati, kredenco, na kateri je pod velikim steklenim zvonom stal pozlačen križ v vencu umetnih šmarnic, in menda celo nekaj denarja. In Micika je od neke zapite stare tete Kotjakove Trezike prevzela majhno posestvo z vinogradom na Kajžarju pri Sv. Miklavžu — z zapito staro tet vred. Takrat sem jo prvič videl, ko je prišla čez hribe v Stanovno, pod očetni krov na obisk. — Še do danes nisem razvozljaj, kaj se je takrat z menoj zgodilo. Je zakričala kri? Ko sem jo zagledal, sem videl na njenem lepem obrazu tolikšno milino, da sem ji sam od sebe padel v objem in se poslej nisem več ločil od nje. Kaj so se oča Janez, atek Matjašek, kuma Tilika in Micika dogovarjali, nisem razumel, pa tudi poslušal ne. Vem samo, da so ob slovesu Miciki potisnili v roke culo, meni dali velik kos zdiganic — in sva šla preko Stanovščaka, skozi Ivanjkovce, čez Svetinje, po Brebrovniku in Vinskem vrhu na Kajžar pri Sv. Miklavžu, kjer so tako angelsko lepo zvonili zvonovi, ko je vzhodni veter prinašal njih odmev tudi v stanovsko grabo.

No, te še nisem zdolgočasil? Hotel si pač slišati nekaj o mojem otroštvu — da ne bo toliko „skrivnosti“ o mojem „nastanku“. — Kristuš, kaj vse bi ti lahko še povedal o tistih očarljivih letih svojega otroštva v Stanovnem...

2. Pri Sv. Miklavžu si bil tesno povezan z domačo zemljo in njenimi ljudmi — goričanci. Hkrati si rad obiskoval okoliške kraje, dalje časa si živel v Mariboru, zlasti v svojih gimnazijskih letih. Kako so te zaznamovali ti kraji in ljudje, s katerimi si se srečeval?

Tam sem se prej srečal s parkljem kot s sv. Miklavžem. Ker sem na „visoki“ šoli v Runču „izdelal“ prvi razred ljudske šole, so me pri Sv. Miklavžu poslali v drugi razred z učiteljico Irgoličevo, kateri je baje „hodila v zelje“ moja prva učiteljica z Runča, in mi je zato neumorno dopovedovala, kako me na Runču niso ničesar naučili. Ker sem mami, ki je vinograd in posestvece sama obdelovala, po vsej sili hotel biti v „pomoč“, nekoč nisem „imel časa“, da bi se gladko naučil pesem, kakor nam je učiteljica naročila za

domačo nalogo. Začel sem še kar korajžno deklamirati: „Psiček laja hof, hof, hof, jutri pojdem spet na lof...“ Potem pa se mi je pričelo zatikati in končno se mi je v sapniku zavezal voz, da nisem mogel več izsiliti besede iz sebe. Učiteljica me je zagrabila za uho in me potisnila klečat pred oder; za nameček me je še obrcala s koničastimi „šimi“ čevljičkom. Še na misel mi ni prišlo, da bi ji kaj zameril. Takšna je pač takrat bila sama po sebi umevna „pedagoška psihoanaliza“, ki smo jo otroci in starši sprejemali kot nekaj nujnega. Ko sva se po dolgih letih, ko naj bi bil že „nekdo“, srečala na vlaku med Ormožem in Ptujem, me je ocimokala s poljubi in pod roko vodila vsemu vagonu razkazovat: „Jaz sem bila njegova učiteljica!“ — Po tem srečanju s parkljem me je sv. Miklavž bogato obdaril z najlepšimi, najbolj dragocenimi darovi. Na široko mi je odprl oči, da sem z njimi srkal v dušo in srce prelest zemljice in dobroto ljudi okoli Jeruzalema, od koder sem hlastal bogastvo čarov, ko so se v nedogled gnetli preko goric z iskrečimi se božjimi hrami, zidanicami, kučami, topoli, klopotci — tja do prekmurskih ravnin in madžarskih pust, pa do Hrvaške preko Drave in čez strme Haloze in Pohorje do belih špikov Kamniških planin; in vsemu temu dušičnemu bogastvu so poznavali še odmevi zvonov stoterih cerkva, ko so me opajale božajoče sape nad morjem vinskih vrhov, ki so hvaležno valovili v zahvalo Njemu, ki jih je ustvaril... Oh, saj me je mati rodila najbrž samo zato, da bi lahko vse to videl in slišal in se napil do pijanosti, od katere se še po doglih, predolgih letih zdomstva nisem streznil — in bo šla z menoj v grob.

Kako naj ti v tem pogovoru popišem vse doživljaje, vse dobre ljudi iz tistih rajskih let, ko pa mi še enkrat tako dolgo življenje — brez boja za obstanek — ne bi zadostovalo, da bi srce izbruhalo le kanček te opojnosti? Naj ti opišem svoje ministrantstvo, ko sva s Sragovim Tunekom „maševala“ pred zlatim križem na mamini kredenci, pomagala organistu Bohancu peči hostije, da nama je dal odrezke za najino „maševanje“; ko sva se pretepala s svečami, ki so nama jih darovali ob pogrebih? Naj ti opisujem junaštvo svoje mame, ko nam je piromanski Štuparjev čeh zažgal domačijo? Naj ti povem vse zgodbe o Bizeku, ki mu je pre „iz ledovja teklo“ in mu je zato moja mama šivala ženske obleke? Naj... Za Boga, v duši se mi porajajo stotine zgodb, katerih vsaka bi zaslužila, da bi jo raztegnil v roman. Ker pa to že spada v „literaturo“, samo še, da sem že takrat „spesnil“ pesem „Materi“, ki jo je zadnji šolski dan stara učiteljica Trstenjakova prebrala pred vsem razredom in me celo poljubila, potem pa mi primazala zaušnico, da sem se poleg klopi sesedel na tla, ker sem ji rekel, da me prihodnje šolsko leto ne bo več, ker bom šel — v šole, in se je razkačila, zakaj ji nisem tega povedal, da bi me vzela bolj „na piko“, češ, da jo bom sicer samo osramotil. No, osramotil je ravno nisem, toda od začetka sem na klasični gimnaziji v Mariboru le prejokal noči, ker bi rajši šeko pasel, kot sklanjal latinsko besedo mensa. Potem me je vzel v roke stric dr. Janez Ev. Kociper-Deček in je šlo. Zlepa ali zgrda. Pred menoj se je začela odpirati nova plat življenja z — „resnimi“ zadevami in spoznaval sem ljudi, ki so mi

odpirali obzorja, kakršna so se raztegovala daleč preko mojega malega goriškega sveta. Kljub temu, da sem strica poleti in pozimi vsako jutro ob petih spremljal v frančiškansko cerkev maševati in se pred oltarjem sv. Antona priporočal za pravo pamet, sem mu le uhajal nabijati žogo na igrišče I. slovenskega športnega kluba Maribor in od tam čez plot telovaditi na sokolsko igrišče, pa smučati k Samotnemu boru in pozneje „skakat“ z jadralnimi letali k Sv. Kungoti, plavat na Mariborski otok, veslat k Trem ribnikom, proti koncu že „učiti se lepega vedenja“. tj. plesati, in seveda tudi zares študirati na Kalvariji.

Toda pred tem sem še v četrti gimnaziji hotel biti misijonar in sem doma pri Sv. Miklavžu ustanovil Otroško zvezo za Afriko. Na stranski oltar sem postavil majhen nabiralnik z zamorčkom, ki se je lepo priklanjal za prejete novčiče, katere sem pošiljal Klaverjevi družbi v Ljubljani. Takrat sem tudi napisal misijonsko igro „Marija pomaga“, ki smo jo igrali v društvenem domu. Ob tej priložnosti sem imel svoj prvi „govor“ in mi je organist Bohanec rekel: „Čeh, dobro boš pridigal.“ In sem pozneje v življenju zares mnogo — „pridigal“. Preveč? Toda v petem razredu gimnazije sem se že zaljubil, kot se vsakemu petošolcu spodobi, in sem začel kovati celo verze. Ker jih nisem upal posvetiti svoji izvoljenki, sem zbirko posvetil njenemu bratu. Se je kje ohranila? Pija in Stevo Tončič, še kje živita? Pesem „Pomlad“ pa mi je „Vrtec“ celo tiskal — na platnicah. V višjih šolah sem se začel že kar „resno“ ukvarjati s pisanjem. Črtice sem pod raznimi psevdonimi pošiljal „Mentorju“, ki je nekatere celo objavil. To je odkril prof. dr. Fran Sušnik in me nagovoril, naj namesto Jalnove drame „Dom“, ki sem ji predelal konec in smo jo maturanti hoteli igrati v Narodnem gledališču v Mariboru, napišem kaj svojega, izvirnega. Tako je nastala — takrat še popolnoma utopistična — drama o razbitju atoma in atomske dobe, ki sem jo imenoval „Mortifer“. To je bila prvotna verzija drame „Svitanje“, ki sem jo leta 1952 napisal v Argentini na motivu že resnične atomske bombe. Le idejna osnova je ostala nesptemenjena. S tistim prvotnim „Svitanjem“ v žepu sem šel v Ljubljano na univerzo in k dr. Tinetu Debeljaku, ki pa mi je v „Domu in svetu“ seveda ni hotel priobčiti...

3. V Ljubljani si na univerzi študiral pravo in dosegel doktorat, tu si doživljal grozote druge svetovne vojne, tu si se seznanil s številnimi kulturnimi delavci in ustanovami. Ali te je Ljubljana zaznamovala in to zlasti kot slovenska prestolnica?

Če me je Ljubljana zaznamovala? Moj Bog, Ljubljana je postala usodna prelomnica in kmalu, kmalu tragični dejavnik v mojem nadaljnjem življenju. Ker mama seveda ni zmogla mojega šolanja, sem bil od prvega dne navezan samo nase. Še za potovanje k vpisu na univerzo nisem zmogel. Vpisal me je Jože Pavličič, ki mi je kot nezakonskemu otroku izposloval tudi hrano iz Oražmovega fonda; le stanovanja mi ni mogel preskrbeti, ker je bil Oražmov

dom že popolnoma zaseden. Tako sem se bil primoran vzdrževati z inštrukcijami, da še za intenzivni študij nisem imel časa in sem zato pri prvem državnem izpitu za en semester cepnil. To me je tako prevzelo, da sem — motiviran po predavanjih dr. Metoda Dolenca in dr. Janka Polca — začel celo pisariti nekakšne študije iz prebogate prleške pravno-zgodovinske ostaline in jih pošiljal prof. dr. Metodu Dolencu, ki se je ob njih tako „zaprepastil“ nad brucovo predrznostjo, da je eno celo poslal dr. Franu Bašu, ki jo je objavil v „Časopisu za zgodovino in narodopisje“. S tem pa sem tudi pomočil pero v neizčrpno zakladnico nabranih vtisov iz svojih otroških let v goricah. Le priložnosti, da bi jih zmetal na papir, še ni bilo prave; bilo je potrebno študirati in za to iskati sredstva za obstanek. Nisem se včlanil v nobenem avtentičnem študentskem društvu. Pač pa sem se pri „prleškem Kreku“, svetinjskemu dekanu Francu Bratušku, kjer sem se v počitnicah veliko zadrževal, okužil s političnim bacilom. Tam sem iz bližine spoznal tudi dr. Antona Korošca, ki sem mu pri mizi stregel in je „priznal“, da je v življenju že marsikaj videl, samo univerzitetno izobražen natak mu še ni nikdar stregel. Ker je bil velik prijatelj in zaščitnik mladine, sem se z njim mnogo pogovarjal in začel gledati svet tudi s političnimi očmi. Nasvetoval mi je, naj le hitro in dobro študiram, ker mi bo pomagal do politične šole in v diplomacijo. Kot nekakšen politični petelinček sem potem prekolesaril ves Ptujski okraj in na strankinih shodih z govori pomagal Marku Krajncu do poslanskega stolčka v beograjskem parlamentu. Zato mi je po volilni zmagi dal 100 dinarjev. Ti in še drugih 100 dinarjev študentske podpore, ki mi jo nekoč pozneje iz banovinskega podpornega sklada odrajtal Narte Velikonja, so bili edina mezda, ki sem si jo „prislužil“ kot — klerikalni „politik“. So me pa izbrali celo za predsednika akademske JRZ (Jugoslovanska radikalna zajednica), da sem na strankinem kongresu v Beogradu lahko v slovenščini „fanatično veroval v Jugoslavijo“, kar so mi pozneje hudo zatikali za klobuk; takrat pa so govor v srbskih izvlečkih prinesli vsi beograjski časopisi.— od „Politike“ do „Vremena“, strankino beograjsko glasilo pa ga je v slovenščini prineslo dobesedno. V kratkih poročilih sta se vsak na svoj način vanj zapičila tudi „Slovenec“ in „Jutro“ v Ljubljani. To moje „politično delovanje“ je končal dr. Anton Korošec, ko mi je po sporu z dr. Milanom Stojadinovićem nasvetoval, naj s predsedniškega mesta akademske JRZ odstopim. In s tem je bil tudi konec moje politične „kariere“. Nekaj iz tiste dobe pa je le ostalo tudi v literaturi. Napisal sem dramo „Zasad“, ki smo jo igrali na prosvetnem odru doma pri Sv. Miklavžu, ti pa, ki sem ti navdušeno čestital za almanah, kakršnega ste izdali takratni maturanti na klasični gimnaziji v Mariboru, si „dosegel“, da je „Zasad“ leta 1940 knjižno izdala Cirilova tiskarna v Mariboru kot mojo prvo knjigo. Tako je torej sramota za ta „umotvor“ še bolj tvoja kot moja. Takrat sem se sploh veliko gibal po naših prosvetnih odrih. Napisal sem tudi strašno solzavo dramo „Prekletstvo ljubezni“, ki smo ji igrali v Ivanjkovcih, pa se je, upam, izgubila nekje v času. Toda načrtna gonja proti klerikalizmu in s tem

v zvezi seveda predvsem proti duhovništvu (ropi tabernakljev, kraje monštranc, klevetanje starih župnikov itd.), ki so jo že takrat sprožili komunisti, je bila še vedno „politični“ podžig za mojo dramo „Šentjurjevski provizor“, kakršna je tudi po natisu v „Domu in svetu“ leta 1941 pod uredništvom dr. Tineta Debeljaka ostala „politicum“. Zaradi književniškega dalai-lame Josipa Vidmarja v Narodnem gledališču v Ljubljani, kjer naj bi že bila — in na koncu ni bila predstavljena. Šla je namreč na oder in dol, kakršne so pač bile politične razmere.

Če bi ti še hotel samo naštevati doživetja, ustanove in kulturne delavce, s katerimi sem se tista leta srečaval in so vplivali na mojo izgradnjo, bi šlo daleč preko obsega tega pogovora. Sicer pa je itak prišla vojna velikega sveta tudi v našo malo Slovenijo — in tudi mene usmerila na čisto nove, neslutene poti.

4. Kakšni so bili tvoji pogledi na politično in družbeno dogajanje na Slovenskem med drugo svetovno vojno, posebej še v Ljubljanski pokrajini, pod italijansko in nemško zasedbo? Kako si gledal na Osvobodilno fronto in delo slovenskih komunistov?

V vojno, ki je v posledicah bila osnovni dejavnik naše tragedije, je Jugoslavija zašla brez vsakega količkaj upravičljivega razloga. Samo zato, da smo angleškim četam v Grčiji prihranili drugi Dunkerque! Švedska je Hitlerju popustila neprimerno več, kot je zahteval od Jugoslavije, in je po koncu vojne prispevala prvega sekretarja Združenih narodov. Mi pa smo v zameno reševanja angleških sil v Grčiji Nemcem samo zmešali štrene, ko so se že pripravili na spopad s Stalinom, da so potem z vso besnostjo takrat še neokrnjenega vojnega potenciala navalili nad nas in v državi z že itak stoterimi nacionalnimi in družbenimi problemi ustvarili vse potrebne pogoje za v takratnih razmerah nezadržan razvitek komunistične kuge. Po svojih eksponentih, ki so bili v Moskvi do obisti indoktrinirani v dialektični politični mimikriji, so komunisti malce pred vojno organizirano Društvo prijateljev Sovjetske zveze ob napadu Osi na Jugoslavijo prebarvali v Protiimperialistično fronto; saj so po Molotov-Ribbentropovem paktu celo bili zavezani proti imperialističnim silam zahodne Evrope. Neglede na to, da so komunisti že 1937. leta pripravili razsežno sabotažno akcijo v arzenalu v Kragujevcu, ki jo je še o pravem času odkril takratni poveljnik Šumadijske divizije general Leon Rupnik, in da so sabotirali in demoralizirali vojne priprave, so tudi po okupaciji odkrito sodelovali s sovražnikom vsaj kot pisarji za mizami, kjer so nacisti sortirali slovensko prebivalstvo, ali naravnost denuncirali. Naj še toliko kričijo in „dokumentirajo“ nasprotno, so potem šele po spopadu Hitlerja s Stalinom Protiimperialistično fronto zopet na novo prebarvali v Osvobodilno fronto in s tem perfidno izrabili zaradi okupatorjevih zločinskih nastopov proti prebivalstvu podžigana nacionalna čustva naroda. Ko so

potem še z geslom „Smrt fašizmu — svoboda narodu“ šli z orožjem „v boj za Sovjete“ in začeli na debelo „likvidirati“ slovenske vidne ljudi, vključno s celimi družinami, s hromci in otroci vred, vsaj zame že ni bilo več dvoma, za kaj je šlo; posebej, ker so za vsem stali isti ljudje, ki sem jih poznal že izza predvojnih let. Kakšna smrt fašizmu? Zame bi okupator ostal sovražnik, četudi bi bil frančiškanski menih! Že s tem vzklikom in pri tem še z nazivom „partizani“ za borce „Osvobodilne“ fronte so tudi brez Dolomitske izjave, brez rdeče zvezde in brez srpa in kladiva lahko odprli oči vsakomur, ki je hotel videti. Ko bi se omejili vsaj samo na sabotaže in organiziranje prebivalstva v pasivno rezistenco! Z oborožitvijo civilistov pa so povrhu še prebivalstvo iztrgali iz območja zaščite občasnega meddržavnega vojnega prava in s tem slovenskemu ljudstvu pripravili samo še hujše trpljenje, ker so ga potisnili pod jarem okupatorjevega pozitivnega prava. Da so vsaj od začetka bili partizani samo bande oboroženih civilistov, mi ni treba posebej dokazovali. Osebno imam izkušnjo, da sem se še na začetku leta 1944 na Javorovici v Gorjancih boril z bataljonom Cankarjeve brigade samih civilistov z orožjem, s pravi z „bando“, ki ni stala pod zaščito meddržavnega vojnega prava. Kakšna osvobodilna borba je torej bila to, ko pa je narodu prinašala samo novo gorje? Kaj so osvobodili partizani pred zadnjim dnem vojne, ko so šele veliki zavezniki zdrobili Hitlerjev vojni stroj? Da naj bi na Balkanu „vezali 30 nemških divizij“? Pravljica! Kar je bilo na Balkanu vezanih nemških sil, so bile tam zaradi morebitnega zavezniškega izkrcanja v trebuh Evrope. Edino, kar se je dogajalo pri nas v Sloveniji, je bila revolucija, kakršno so perfidno sprožili komunisti prav za časa sovražne okupacije. Edinstven primer v vsej svetovni zgodovini! Samo za to „heroiko“ jim lahko „čestitamo“.

Mene je bliskovit poraz Jugoslavije zasačil na študiju v Ljubljani, kjer sem pravkar absolviral fakulteto in odpravil tudi že drugi državni izpit ter prvi rigoroz. Domov v gorice nisem mogel, ker sem imel preveč odprtih računov vsaj s svetinjskimi Nemci. V Ljubljani pa tudi nisem bil varen, ker je kljub italijanski okupaciji tudi tam ribarila nemška gestapo. Tako sem taval med Ljubljano in Vižmarji pri Šentvidu. Ker pa je zaradi delovanja naših politikov iz druge garniture, ki ni odšla v inozemstvo, ampak je ostala doma z nalogo, da ščiti prebivalstvo pred okupatorjem, Ljubljanska pokrajina postala zatočišče stotinam Štajercev in Gorenjcev, pa tudi mnogim, ki so se že prebili iz Srbije, kamor so bili deportirani, in so Italijani pustili odprto celo univerzo, sem ob koncu leta 1941 zopet za stalno ostal v Ljubljani. Hlatal sem knjige in skripte in odpravil še zadnji državni izpit ter drugi rigoroz. Manjkal mi je samo še zadnji rigoroz, pa bi bil doktor prava; kljub temu, da sem pri tem poleg vrste novel, ki mi jih je objavljval dr. Tine Debeljak v „Domu in svetu“ in mi s tem pomagal pri vzdrževalnici, spravljal pod streho celo roman „Goričanec“. Tedaj pa so me zaradi komunističnega „osvobodilnega boja“, ki je s svojimi grozodejstvi pred vsem na nedolžnem podeželju zadivjal najbolj — pravzaprav izključno — v Ljubljanski pokrajini, kjer so se vsaj od začetka Italijani še kar

civilizirano obnašali, karabinjerji dne 1. julija 1942 stlačili za žico v Belgijski kasarni. Zaradi študijskih in pisateljskih načrtov, ki sem jih imel pred očmi, me je silovito bolelo, ko sem gledal, kako so mnogi že izza žice odhajali v svobodo, name se pa očitno nikdo izmed vplivnih znancev in prijateljev ni spomnil, da bi me rešil. Šel sem na pot tisočev Slovencev, ki so zaradi komunističnega „osvobodilnega“ početja romali v italijansko internacijo. Jaz najprej v Monigo pri Trevisu, potem pa v Chiesanuova pri Padovi, kjer sem ostal do konca avgusta 1943. leta. Žrla me je zavistna užaljenost, ko sem dobival vesti, kako so moji kolegi medtem v Ljubljani že doktorirali, jaz pa še pri izidu „Goričanca“ in pri podelitvi Prešernove nagrade na prvem mestu zanj nisem mogel biti prisoten. Toda vdal sem se v usodo in na koncu bil celo Bogu hvaležen, da me je poslal tudi skozi to šolo. Tu sem namreč do obisti spoznal komuniste in njihov „osvobodilni boj“. Ker so me študentje, ki nas je bilo kar za celo kasarno, izbrali za svojega „capa“, sem prav s študentarijo, katero so vzeli posebej na piko, komunistom mešal štrene in mladino varoval pred bacilom rdeče kuge. S frančiškanskim patrom Fortunatom Zormanom, ki je kot odposlanec ljubljanske škofije prihajal v taborišče, s pomočjo minoritskega patra Placida Corteseja iz konventa sv. Antona Padovanskega in ob neumornem sodelovanju študentke na padovski univerzi Marije Slapšakove smo s pošiljkami ljubljanske škofijske dobrodelne pisarne organizirali „Samopomoč“, kakršna je padovsko taborišče obvarovala pred usodo zloglasnega taborišča na Rabu in komunistom izbila iz rok vse možnosti vplivanja in novačenja. Celo knjižnico in nogometno igrišče smo organizirali — in še marsikaj. Še opernega pevca Friderika Lupša sem spravil v kuhinjo, kjer se je tako zredil, da je lahko s še lepšim basom Italijanom prepeval Borisa Godunova. Ko so višji oficirji, kot poznejši poveljnik organizacijskega štaba domobranstva polk. Franc Krener in poznejši poveljnik partizanske oficirske šole polk. Peter Kilar idr., ki so jih od nekod za nami privlekli v padovsko taborišče, stegovali desnico, smo študentje pri dviganju italijanske zastave v skladu z mednarodno uveljavljenimi uzancami v zboru stali samo „mirno“, ker sem italijanskemu dežurnemu oficirju dopovedal, da nebi bili internirani, če bi bili fašisti. Takšni nastopi so pripomogli, da so me v taborišču nazivali — leva. Kajpak sem si s tem nakopaval razganjajoči bes komunistov, ki so me seveda že kar v taborišču obsodili na smrt. „Uradno“ mi je obsodbo priobčil sodni pripravnik Ciril Rus, ki je najbrž mislil, da bo goričanskega čeha „panal“ že kar s svojimi kačjimi očmi, pa je odšel od mene kot polit piščanček.

Po izpustitvi iz internacije sem se že prvi dan vrgel na študij, da bi nadoknadil zamujeni čas, opravil še zadnji rigoroz in tako dohitel tovariše, ki so medtem že postali doktorji. Toda takoj je kapitulirala Italija s posledicami Grčaric in Turjaka, z množičnimi grobovi komunističnih žrtev v Mozlju in Jelendolu, s prihodom Nemcev tudi v Ljubljano, z generalom Leonom Rupnikom na položaju prezidenta Ljubljanske pokrajine in z ustanovitvijo slovenskega domobranstva. Ker sem v internaciji že itak izgubil leto dni so

tudi moji tovariši, ki so medtem doktorirali, zasedali civilne službe, se seveda tudi meni ni mudilo, da bi kar prvi dan zlezal v vojaško suknjo. Tudi jaz sem hotel predvsem doktorirati. Toda iz akademskega kluba „Straža“, katerega član nikdar nisem bil, sem dobil poziv, naj se javim časnikarju Lojzetu Iliji na propagandnem odseku v Tehnični srednji šoli. Tako sem postal Rupnikov „propagandalajter“, ki sem dne 10. oktobra 1943 s svojim prvim govorom preko ljubljanskega radia sprožil vrsto oddaj in prebil led anonimnosti v radijski protikomunistični propagandi — kljub temu, da mi je že v tem prvem govoru Lojze Ilija, ne nemška cenzura, črtal vse aluzije na generala Rupnika, za katerega se je takrat sicer vsa prestrašena Ljubljana navduševala; jaz pa sem ga poznal samo še po slikah. Ko se je propaganda kmalu razdelila na civilno pod vodstvom strankarskih zaupnikov ter vojaško in je Lojze Ilija užaljen odstopil, sem odšel kot šef VI. oddelka (propagande) na domobranski štab. Tam sem po hudem prerekanju z nemškim zveznim oficirjem za propagando ustanovil ilustrirano revijo „Slovensko domobranstvo“, ker je že prvo številko revije, ki naj bi se sicer imenovala „Za blagor očetnjave“, sam Rösener prepovedal, njegov zvezni oficir pa mi je spremenil celo moj prvi uvodnik „Jasna beseda“. Medtem me je „politično ozadje“ dne 18. decembra 1943 zvečer po pogrebu v Kočevju padlih domobrancev v Gaju junakov na Orlovem vrhu grajskega hriba s pomočjo šefa tiskovnega urada Jožeta Majceta in Nika Jeločnika, pri čigar starših sem stanoval, s poročilom o pogrebu vtihotapilo v Rupnikovo stanovanje v vladni palači. Ker je general mladino imel rad — in med njo naj bi jaz že imel „ime“ — bi moja naloga bila razbiti „škodljiv vpliv“ ljoticévcév nanj. Tako sem prišel v osebni stik s prezidentom, ki me je s svojim vedenjem in izjavami v družbi mladine in časnikarjev, ki so bili zbrani okrog njega, takoj fasciniral. Ko sem prišel do nevzdržnega odnosa z nemškim zveznim oficirjem, pri katerem sem odkril nemške namene, da bi iz domobrancev ustanovili posebno SS divizijo „Adriatisches Küstenland“ (Jadransko Primorje), kar je general z zagrožitvijo odstopa in ostrim nastopom pred Rösenerjem preprečil, me je leta zapovedal vreči iz domobranstva. Samo prezident Rupnik me je rešil pred Dachauom in me uradno postavil za svojega osebnega tajnika, čigar posle sem že itak nekaj časa opravljal poleg službe na štabu. Ko se je čez nekaj mesecev — že proti koncu vojne — Rösener, gotovo zaradi katastrofalnega položaja na frontah, unesel, mi je dovolil zopet obleči domobransko uniformo in Rupnik me je kot generalni inšpektor slovenskega domobranstva postavil še za svojega adjutanta. Na teh položajih sem prezidenta Rupnika spoznal do intimnosti, ki jih ni poznala niti njegova družina. Prav zaradi njegove toliko razvpite „vere v nemško zmago“ in „hajlhitlerjevanja“ sem odkril, da smo v njem imeli največjega Slovenca, ki ga je tista doba našemu narodu lahko dala. Tri mesece pred koncem vojne, ko so že vrabci v ljubljanskem Tivoliju čivkali „nemško zmago“, je škof dr. Gregorij Rožman na praznik lurške Matere božje dne 11. februarja 1945 pred podobo Kraljice Slovencev z Brezij v stolnici blagoslovil mojo zakonsko zvezo z generalovo 22-letno hčerko Ksenijo, ki je ovdovela

samo nekaj ur pred njegovim nastopom položaja prezidenta Ljubljanske pokrajine, za kar ga je Nemcem predložil škof dr. Gregorij Rožman, ko si v najbolj črnih trenutkih zgodovine slovenskega naroda nikdo izmed bolj pozvanih za to tega ni upal ali ne hotel storiti. Da pa bo zadoščeno splošnemu začudenju in radovednosti, naj še dodam, da sem se z vdovo poročil pač samo zato, ker sem računal, da bo po bližnji „nemški zmagi“ gen. Rupnik zatrdno postal Gauleiter vse Slovenije in bom s tem jaz še naprej vsaj njegov Propagandaleiter... če mi je dovoljeno tudi nekaj pikrega sarkazma.

Pri vseh teh — in še tisoče drugih — dogajanjih sem junija 1944 le položil zadnji rigoroz za doktorat, ko me je izpraševalec prof. dr. Janko Polec izmotal s pisci virov za slovensko pravno zgodovino, da se zares že nisem mogel spomniti nikogar več in sem se začel potiti kot konj; potem pa se je dvignil, mi stisnil roko in rekel: „Vi vendar, gospod kolega! Čestitam.“

5. Po vojni si se umaknil v zamejstvo in zdomstvo. Si v Argentini, daleč od svoje domovine, ohranil zaupanje v prihodnost slovenskega naroda?

Kljub temu, da je Stalin prelomil dogovor in poslal svojo rdečo armado v Srbijo, kjer je v Beogradu že ustoličala Tita, je general Rupnik bil neomejljivo prepričan, da se bodo vsaj Angleži in Amerikanci držali sklepov tripartitne konference v Teheranu in Jalti in pustili, da se Jugoslavija — sama osvobodi. Zato je že pred koncem vojne pripravil vse potrebne načrte za odločilni odpor proti partizanom vsaj v Sloveniji. Slovenija je vendar predstavljala naravni prehod do Trsta, za katerega je bil prav tako prepričan, da ga zahodni zavezniki ne bodo nikdar prepustili Titu — to je Stalinu. V ta namen je že pripravil vse za urejeno evakuacijo civilnega prebivalstva in si na vse načine prizadeval, da bi si pri trdoglavem Rösenerju izposloval direktno, dejansko poveljstvo nad domobranci in njih težko oborožitev, kar je končno — pa zaradi dogajanj na našem političnem področju prepozno — tudi dosegel. S srbskimi četniki, ki jih je bilo že od novembra 1944 na Primorskem več kot za popolno bojno divizijo, s srbskimi ljoticévkimi prostovoljci, ki jih je bilo za močan polk, z bataljoni z odličnim nemškim orožjem oborožene ROA (Ruska osvobodilna armada), ki so se mu že stavili popolnoma na razpolago, pa še s hrvaškimi domobranci, ki mu jih je prišel ponuditi minister Ivica Frković — celo z letalstvom, se je hotel Titovim partizanskim „divizijam in armadam“ odločilno upreti ter z dejstvom dokazati, da s koncem vojne na svetovnih frontah še ni bila pri kraju tudi državljanska vojna v Jugoslaviji. Tako bi morda izzval tudi intervencijo zahodnih zaveznikov ali, kakor je zapisal še v poslovilnem pismu družini tik pred izročitvijo, na čelu svojih domobrancev — padel. Da njegov načrt ni bil ravno utopičen, smo po vojni dobili potrjeno z dokumenti zaveznikov, ki so zatrdno računali z nadaljevanjem odpora nacionalnih sil proti Titu. Rekel bi, da so celo utemeljenost Rupnikovega načrtovanja takoj dokazali angleški problemi s partizani na Koroškem in

dolge homatije okoli Trsta, kamor zahodni zavezniki ne bi za nobeno ceno bili pripravljeni spustiti jugoslovanske komuniste, za katerimi je — vsaj še takrat — stal Stalin. Kakor sedaj vemo, so tudi Amerikanci že masirali čete na Tirolskem za primer, če bi se jugoslovansko vprašanje zaradi Tita zapletlo in bi bilo potrebno intervenirati. Pri vsem tem je takrat Churchill še vztrajal pri svoji fifty-fifty, formuli za Balkan. — Da, nekje sem že zapisal, da je takrat drobcena Slovenija bila jeziček na tehtnici ne samo slovenskega, ampak tudi svetovnega zgodovinskega razvoja. Poleg premnogih drugih stvari, ki bi se sicer vse drugače usmerjale, kot so se, bi se mogoče že takrat Slovenija osamosvojila. Mogoče.

Toda vse so zmalčili tisti politiki, ki so „vsak trenutek pričakovali angleške tanke na ljubljanskih ulicah“. To so gen. Rupniku „dokazovali“ še na sestanku pri škofu dr. Gregoriju Rožmanu dne 28. aprila 1945, kjer sem kot prezidentov osebni tajnik in adjutant bil seveda prisoten in vse sproti zapisal za slovensko zgodovino. Gen. Rupnik jih ni mogel prepričati. Že v avtomobilu na povratku v vladno palačo je globoko vzdihnil: „Dopolnjeno je...“ K temu je Mihailovičev vrhovni poveljnik za Slovenijo gen. Miodrag Damjanović že 1. maja 1945 brez boja potegnil svoje čete čez Sočo v Italijo, očitno samo zato, da bi kot prvi ob srečanju z zavezniki „nadmudrio“ Rupnika. S tem je pustil na cedilu v Ljubljanski pokrajini Rupnika s slovenskimi domobranci in tudi bataljone — srbskih prostovoljcev. Dne 3. maja 1945 je Narodni odbor slovenskih politikov na zasedanju na Taboru v Ljubljani oklical „svobodno Slovenijo“ v okviru federativne kraljevine Jugoslavije in odslovil gen. Rupnika tudi s položaja poveljnika domobrancev. Ko so še Hrvati odposlanca slovenskega Narodnega odbora odslovili praznih rok iz Zagreba in za svoj račun odšli proti Koroški, sta bili zmešnjava in katastrofa tu. Gen. Rupniku je uspelo samo še posredovati, da Rösener ni v skladu s svojim značajem napravil njega vrednega konca tega šušmarjenja, in je Narodni odbor dne 5. maja 1945 lahko dobil „oblast“ iz Rösenerjevih rok. Rupnik je tega dne z družino odšel v izgnanstvo; in z njim seveda tudi jaz. Politiki so domobrance skupaj s tisoči civilnega prebivalstva, ki mu je uspelo pred komunisti zbežati, obenem z umikajočimi se Nemci na vrat na nos skozi Ljubelj poslali v Vetrinj na Koroškem — z vsemi za zgodovino slovenskega naroda neizbrisno zapisanimi posledicami... Ceno je plačalo 12.000 slovenskih domobrancev. Ker v Sloveniji ni bilo nikakršnega protikomunističnega odpora več, ki bi lahko upravičeval intervencijo Angležev v tamkajšnji državljanski vojni, so se ti otesli partizanske drhali na Koroškem s tem, da so z njimi zbarantali predajo domobrancev — v Teharje, Kočevski Rog in... in...

Po nekaj tednih bivanja na Grosseggju ob Millstattskem jezeru, kjer nam je poveljnik angleške 78. peš. divizije „Battleaxe“ maj. gen. Arbutnott, h kateremu me je gen. Rupnik poslal na raport, pustil celo orožje, so naju z generalom Angleži le zaprli v konjske hleve bivše nemške planinske vojašnice v Spittalau. Nato so naju skupaj z družino, ki se je za to sama pridružila, poslali

v zbirno taborišče Föderaun pri Beljaku. Tu sem se od generala poslovil — za vedno. Dne 7. avgusta 1945 so ga samega premestili v Italijo, kjer je med spuščanjem na svobodo in zopetnimi aretacijami pričakal novo leto 1946, ko so ga končno le izročili Titu. Po mesecih zapora, kjer so z metodami moskovske Lubijanke iz krepkega, stasitega vojaka napravili izžeto cunjgo, kakršnega so razkazovali na „procesu“, je dne 4. septembra 1946 zopet nenadoma odkril v sebi tisti neutišljivi klic duše in srca, da je „hrabrim knojevcem“ v cevi naperjenih pušk lahko še poslednjič izkričal: „Živel slovenski narod!“

Po premestitvi generala v Italijo so Angleži mene skupaj z družino namestili v begunskem taborišču v Spittalu. Toda za veliko noč 1947 so me zopet prijeli in za eno leto poslali v zloglasno taborišče izobčencev XX. stoletja v Wolfsbergu. Tam so me zasliševali in nato za nekaj mesecev potisnili v „bunker“, kjer sem čakal na izročitev v Titovino. V tem času sem se seznanil in na „sprehodih“ v čistem zraku tesnega dvorišča mnogo pogovarjal z nemškimi vojskovodji: general-feldmaršalom Albertom Kesselringom, generaloberstom Eberhardom von Mackensenom, generalom Kurtom Mäzlerjem in gruppenfuhrerjem Maxom Simonom. Ti so v „bunkerju“ čakali na izvršitev smrtne kazni, ki pa je, kakor sem pozneje bral, niso izvedli. Kaj vse sem od njih zvedel in se še priučil za življenje! Vsi štirje so mi „v spomin na skupno življenje v bunkerju angleškega taborišča“ napisali tako globoke življenjske maksime, da jih je bilo vredno do danes ohraniti. — Po prav tako nenadnem izpustu na svobodo — točno po enem letu internacije — sem se zopet znašel na smetišču človeških bitij begunskega taborišča v Spittalu. Čez nekaj mesecev sem na začetku leta 1949 za tisoči Slovencev, ki jih je komunizem že razpršil po vseh celinah, tudi jaz z odgovornostjo še za generalovo vdovo in njeno mater odplul čez ocean v daljno Argentino — v neznanu.

Kljub temu, da nisem še skoraj ničesar povedal, sem se razbrbljal daleč preko mej tega pogovora. Zato o svojih začetkih in romanju dolgih, dolgih let v tej čudežni deželi rajši obmolknem. Mogoče ob kakšni drugi priložnosti kaj več tudi o tej dobi mojega življenja, če se ljubemu Bogu ne bo zdelo, da sem si na tem svetu že zadosti prigrješil, in me bo poklical na odgovor.

Če sem ohranil zaupanje v prihodnost slovenskega naroda? Moj Bog! Se spomniš, kako smo pred vojno po vsaki sv. maši dodali še prošnjo: „Odrešenik sveta, reši Rusijo“?. Vsa ta predolga leta prisilnega zdomstva nisem bil nikoli tako namučen, da svojim dnevnim molitvam ne bi dodal še vzdihaja: „Odrešenik sveta, reši Slovenijo!“ — Še vzdihujem.

6. Zgodaj si začel pisati, prozo in igre. Kdo te je k temu spodbudil? Kakšni so bili začetki tvojega leposlovnega ustvarjanja? Kje si najprej objavil?

Med pripovedovanjem o svojih „podvigih“ sem ti na to vprašanje pravzaprav že odgovoril. Česa drugega omembe vrednega se trenutno ne

spomnim. Ah, da. Mogoče samo še to, da sem leto pred vojno zložil zbornoro deklamacijo „Slovenska prosveta“ za otvoritev novega društvenega doma v Ormožu, ki mi jo je Prosvetna zveza tudi natisnila. Zaradi tega me je potem Prosvetna zveza naprosila, da sem za nastop kralja Petra II. zložil še en takšen aluzivni prizor. Predstavile naj bi ga množice, izbrane iz vseh stanov, v nočnem stadionu v Ljubljani. Pri tem naj bi poleg zvonov vseh ljubljanskih cerkva, grmenja topov, ognjemeta in še drugih mojih domislic za efekte „nastopila“ tudi ljubljanski grad in Šmarna gora. O, bil sem „velikopotezen. Pa je začetek vojne tudi v Jugoslaviji vse preprečil. Kje sta sedaj ti dve zloženci, ve samo ljubi Bog.

7. Največji uspeh si doživel z romanom Goričanec, ki je izšel l. 1942 v Ljubljani. Kdaj si ga začel pisati in kje si dobil glavno pobudo zanj? Kja si hotel z njim povedati?

Ko sem se prve čase okupacije klatil med Ljubljano in Gorenjsko, sem v Vižmarjah pri Šentvidu, kjer sem pomagal pri delu na polju in v mizarški delavnici, duševno zelo trpel zaradi izgubljene domovine. Iz te muke se je začelo porajati nezadržno domotožje po izgubljenih gorica in njih dobrih ljudeh, ki je v podstrešnici v Vižmarjah izbruhnilo v mojo prvo goričansko novelo „Zemlja se je potegnila“. V zgodbo želarja Blaža Anatoleka sem skušal aluzivno zasidrati tragiko izgubljene vojne. Po odločitvi, da že za stalno ostanem zopet v Ljubljani, sem jo odnesel dr. Tinetu Debeljaku, da bi mi jo kje objavil in dal za to kakšen ficek, ki sem ga potreboval kot kruljavec palico. Tine pa se je nad novelo tako navdušil, da jo je objavil kar v „Domu in svetu“ in me podžigal, naj mu napišem kakšno slično daljšo povest za Slovenčevo knjižnico, ki je tihotapila knjige na Gorenjsko in Štajersko. Ker sta me bol in domotožje za goricami že itak kar raznašali, sem v podstrešni kuhinji v Šiški, kjer mi je dobra gospa Hudnikova zastoj dala ležišče, objel v vonj po čebuli in dušenem krompirju ter ob istočasnem intenzivnem študiju za izpit v treh mesecih izbruhal na papir, iz česar je nastajal — roman „Goričanec“. Poglavlje za poglavjem sem nosil kazat Tinetu, ki se je vedno bolj navduševal in me spodbujal: „Še... še...“ Ko sem ravno ob koncu romana moral v internacijo, še sanjal nisem, da mu bo Tine preskrbel tako kavalitetno izdajo in ga vključil ne v Slovenčevo knjižnico, ampak v zbirko klasičnih del Ljudske knjigarne. Še manj sem mogel v internaciji sanjati, da bom zanj celo na prvem mestu prejel še Prešernovo nagrado. — Kaj sem hotel z romanom povedati? Točno to, kar je v njem in v vseh mojih goričanskih novelah zapisano. Neutešena ljubezen in zvestoba zemlji, ki jo je dobri Bogec ustvaril, ko je bil posebej dobre volje, ter njenim dobrim ljudem, ki so danes že bivši, pa bi bilo tako dobro, če bi še živeli...

8. V Argentini je pri Slovenski kulturni akciji izšel leta 1954 Mertik,

zbirka črtic iz Slovenskih goric, in leta 1957 obširen roman Na božji dlani. Kaj lahko poveš o teh dveh svojih knjigah?

Ob nastanku Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu v Argentini me je dr. Tine Debeljak kot njen knjižni urednik naprosil, naj za prvo samostojno knjigo akcije zberem novele, ki so izšle v „Domu in svetu“ za časa njegovega uredništva med vojno in revolucijo. To je „Mertik“. Zbirki je sam tudi napisal obširno spremno besedo. Moj Bog, kaj vse dolgujem dr. Tinetu Debeljaku preko groba! Bil je moj mentor, pobornik, dobrotnik in — prijatelj. Čeprav sva se zaradi različnih sodb o naših tragičnih medrevolucijskih dogajanjih po zdomskih publikacijah obdelovala kot petelina. Ravno v tem se je izkristaliziralo najino prijateljstvo in poživila moja hvaležnost preko groba. — Ker sem očitno precenjeval svojo telesno vzdržljivost, sem si poleg že leta 1951 natipkanih spominov izza medrevolucijskih let, nove verzije drame „Svitanje“, esejev, kritik, polemik — in posmrtnic — novel, ki sem jih objavljaval v zdomskih publikacijah, pa razen načrtov o trilogiji „Rod“ o svojem izvoru, o življenjepisnem romanu o generalu Rupniku pod naslovom „Don Quijote iz Ljubljane“ zamislil še plurilogijo samostojnih romanov pod skupnim naslovom cikla „In svet se vrta naprej“, ki bi spremljal Slovenijo — in svet — na usodni poti, na katero je stopila z vojno in posledično komunistično revolucijo za časa okupacije, dokler bi še živel jaz in lahko pisal... Uspelo mi je napisati in leta 1957 pri Slovenski kulturni akciji izdati samo prvi roman tega cikla — „Na božji dlani“, v katerega sem zajel vojno in začetek okupacije; napisal sem že tudi nekaj poglavij drugega romana, ki naj bi objel začetek boljševiške revolucije pod okupacijo Slovenije. Potem me je pri istočasnem trdem delu za preživetek in neprespanih nočeh popadel stres, ki bi me kmalu odnesel. K temu so se začele vrstiti ženine bolezni — in vsi moji velikopotezni načrti so splavali po vodi. Dragi moj, odhodil sem tričetrto stoletja in skoraj pol stoletja prisilnega zdomstva z boji za preživetje v tujini je zmlelo vse možnosti za uresničenje velikih namenov. Ali kaj še pričakujem? Starec sem.

9. V domovini in zdomstvu si sodeloval pri raznih revijah in zbornikih. Najlepše spomine pa imaš najbrž le na Dom in svet, kjer si bil v času vojne med glavnimi sodelavci. Kaj sta ti pomenila ta revija in njen urednik Tine Debeljak? Kako gledaš na sedanje zbornike Dom in svet, ki so začeli izhajati ob stoletnici revije?

„Dom in svet“ je bil — z izjemo zaprtih ust za časa komunistične prisile — žarek svetilnik na trdni skali slovenske žitnosti, ki je generacijam kulturnikov signaliziral smer med viharnimi kulturnimi in idejnimi tokovi vratolomno presnavljajočega se evropskega sveta, ter s tem predvsem slovenstva, ki je v ta svet neizbežno vključeno. Posebej to velja za medvojno dobo, ko sem imel jaz čast in globoko intimno zadoščenje, da sem smel stati med njegovimi

sodelavci. Kot najbrž nikdo za to tako strokovno opremljen in etično podprt je dr. Tine Debeljak bil takratnemu „Domu in svetu“ nedvomno najboljši urednik, ki bi ga občasna kulturna slovenska srenja lahkodala. V brk komunistični zapovedi kulturnega molka in povrhu še okupatorjevi cenzuri je dr. Tine Debeljak v svojem „Domu in svetu“ oživotvoril kulturni in idejni vir, iz katerega se bodo napajale še mnoge generacije. Kaj je bil dr. Tine Debeljak zame osebno, sem na kratko — še za to priložnost vse prekratko — že omenil. Brez njega vsaj to, kar sem, nikdar ne bi bil! Kaj bolj počaščujočega ti torej lahko povem, kot da ti iz globine srca služabnika slovenske besede čestitam in navdušeno odobravam iniciativo, ki so po predolgo trajajočem zamolčevanju revijo ob njeni stoletnici zopet oživil. Zakaj vsi štirje sedaj izšli zborniki „Doma in sveta“ pod tvojim uredništvom so že prižgali blagodejno luč v zatohlo temačnost štiri desetletja in več vladajočega enosmerja in zato ubijajočega dolgočasje slovenskega pisemstva. Poleg apostolskega maziljenja tvojih rok naj dobri Bog zaznamuje še tvoje čiste slovenske namene z močjo in korajžo in te blagoslovi, da ti bo za to orjaško delo uspelo najti zadosti voljnih in nadarjenih sodelavcev. Zakaj tudi ti naloge, ki si si jo naložil, ne boš dokončal. Potrebna bodo leta, najbrž generacije, da bo iz pristnega slovenskega izraza izmit madež vsiljene tuje indoktrinacije in poneumljanja. Čas dokončnega zgodovinskega razčiščenja pojmov in ideje še le napočil. Mogoče nehote, toda prav z obnovljenim „Domom in svetom“ si ga sprožil.

10. Iskreno se ti zahvaljujem za vse tvoje odgovore, in to z željo, da bi še veliko lepega napisal in izdal. Za sklep pa še povej, prosim, kaj pomeni zate zrušenje komunističnega totalitarizma v vzhodni Evropi in zlasti pri nas in kako gledaš na sedanjí položaj samostojne slovenske države in na prihodnost slovenskega naroda. Pa morda še to, ali se nameravaš vrniti v svojo domovino in v svoje ljubljene Slovenske gorice?

Vsaj nekaj odgovora na prvi del tvojega vprašanja sem ti pravkar že dal; vsaj kar zadeva Slovence. Z rušenjem komunističnega totalitarizma, ki je kot shizofrenična komplikacija na grobem, brezbožnem materializmu obolelega vesoljnega človeštva držal ne samo vzhodno Evropo, ampak s svojimi spremljajočimi efekti veš svet v moralni in idejni temi, se je vsekakor pričelo vsaj svitati. Ker pa se je komunizem — hvala Bogu — sam od sebe kot ostuden gnojni tvor razpočil v nič z vsemi svojimi družbenimi in gospodarskimi teorijami vred, se človeštvo usodnosti tega dogodka še ne zaveda v zadostni meri. Ker ni bilo nikakšnega dramatičnega, še manj katastrofalnega pretresa, pomembnosti te spremembe svetovno občestvo še ni absorbiralo. Še tava v nekakšni omotici presenečenja. Trajalo bo še mnogo časa, mogoče generacije, da se bo to zgodilo; posebej, ker je komunistični družbeni in gospodarski sistem povsod za seboj zapustil takšen nered, da bo vrsto narodov stalo še mnogo od povedi, žuljev — in mogoče tudi solza, preden se bodo zavedeli, kaj

se je bistveno in za vselej spremenilo, in se čvrsto postavili na noge. Ker nenadno osvobodjena ljudstva teh dežel seveda nikjer niso sekala glav in polnila množičnih grobov, kot so delali komunisti s svojimi protivniki, povrhu tako preživeli nostalgični bacili rdeče kuge še podvzemajo vse, da bi resnično dojetje in oživetvorjenje sprememb vsaj otežkočali, če ne sploh zavrli. Tudi v Sloveniji! Npr. homatije okoli nove ustave, zakona o državljanstvu, lastninjenje, celo grbu in nacionalni zastavi, podtikanju polen med kolesje vladnih ukrepov itd. itd. Še poklicni zgodovinarji si z vsemi dialektičnimi sofizmi, navzlic neovrgljivim dokazom, v potu svojih obrazov prizadevajo, da bi komunistično zločinstvenost vsaj olepšali, če ne povsem opravičili z „osvobodilnimi“ zaslugami.

Ker mi skoraj polstoletno zdomstvo — četudi prisilno — zaradi nezadostnega poznanja v desetletjih ustvarjenih danosti in iz tega sledečega popolnega nepoznanja idejnih, etičnih in strokovnih kakovosti novih slovenskih voditeljev krati moralno pravico do kategoričnega ocenjevanja njih in njihovih aktov, se zaradi nabranih izkušenj v desetletjih opazovanja in ocenjevanja velikega sveta vendarle lahko omejim vsaj na nekatere splošne konstatacije.

Predvsem vam seveda čestitam za doseženo samostojnost. Toda samostojnost samo za samostojnost še dolgo ne pomeni doseženega cilja. Samostojnost sama po sebi še zdaleč ni čarobni eliksir za vso srečo in splošno blagostanje. Doslej smo se skozi desetletja Slovenci za neuspehe, trpljenje in tudi nesreče lahko izgovarjali na tujce. Sedaj je tega konec! Za dobrobit si boste morali sami prizadevati in zato delati, delati; za kar se pri iznajdljivosti, marljivosti, vztrajnosti in poštenosti ne bojim, če ste vsaj v jedru ostali takšni, kot sem vas spoznal v svoji mladosti, in kakršni so ostali slovenski zdomci širom po svetu. Toda tudi svojih tug, stisk in nesreč, razen prirodnih, boste sami krivi. Nihče drugi več! Nihče (nihče!) vam ne bo ničesar (ničesar!) daroval. Vse boste morali plačati — z obrestmi, ali pa na ta ali oni način odslužiti. Zato se predvsem zavedajte, da politika pri vsej potrebi in neizbežni etični podlagi ni klic srca in napotek čustev, ampak šahovska igra — razuma. Pri vsem tem pa imejte ob vseh političnih namenih nenehno pred očmi koristi narodne skupnosti! Svoboda ni razpuščenost, razbrzdanost. Moje pravice je konec, kjer se pričnejo pravice drugega. In resnost! Svet, predvsem Evropa, vas opazuje. Nikar ne mislite, da vas bo Evropa kot miljenčke sprejela v svojo skupnost, če se le zatečete v njen objem. Sprejela vas bo samo, kolikor boste — čeprav majhen — koristen element.

Doslej vsaj vsega tega niste zadosti resno dokazali. Naši problemi ne v prvi ne v drugi Jugoslaviji niso bili enaki hrvaško-srbskim odnosom. Vi pa ste v en glas s Hrvati zavpili: „Proč od Srbov!“ In očitno pozabili na komunizem, ki vam dejansko še danes — vlada. Potem pa ste drveli za Nemci in moledovali za njihovo pomoč v stiski, da so se najbrž še Rupnikove strohnele kosti v zemlji obrnile. Tudi to je svet pozorno opazoval — in še opazuje. Ali zakaj,

mislite, so se Združene države toliko obotavljale s priznanjem? Zaradi delnic, ki naj bi jih sorodniki imeli v „srbskih“ podjetjih? Neresno mišljenje!

Kako si v tako usodnih trenutkih, kot je osamosvajanje, drobcen narodič sme privoščiti kopico strank in strancic? Ker naj po stari, preživeli navadi še vedno imata — „dva Kranjca tri stranke“? Ali pa, da se strupeni komunistični bacili, ki se jim je seveda težko odpovedati privilegijem, lažje zakamuflirajo? Ali zakaj se nadarjeni Slovenci — razen brezbožnih, breznarodnih komunistov — ne morejo sporazumevati vsaj v treh temeljenih vrednotah vsega civiliziranega človeštva: Bog - Narod - Domovina? Samo zato, ker je to pač bilo vodilo domobrancev? Saj so domobranci, ki so jih komunisti potolkli neoborožene kot nebogljene ovce v Teharjah, Rogu... že skoraj pol stoletja mrtvi. Idejna moč teh treh vrednot pa bo živela, dokler bo obstajalo človeštvo kot civilizirana družba. Zato pa je bilo v samostojni državi Sloveniji mogoče, da ministri niso odstopili, ampak iz vlade sabotirali vladne ukrepe. Vidiš, vse to in še marsikaj, česar se v tem razgovoru še dotakniti ne moreva, svet opazuje. Bodite vsaj oprezni! Pazite!

Ker pa verujem v zdravo srčiko svojega naroda, upam, da bo še o pravem času prezračil dom, ki mu ga je, lepšega kot nikomur, namenil Stvarnik. Tedaj pa naj vam zavoljo tega, ker bo Italijanom težko, težko zbežati Trst, Nemčija pomaga zgraditi nekje na slovenski obali moderno, kompetenčno pristanišče z dobrimi prometnimi zvezami, sami pa dajte svetovnemu kapitalu ugodnosti, kot mu jih nudita Luxemburg in Lichtenstein z Vaduzem, pa bodo zaradi marljivega dela, dela in zopet dela Slovencem zares zasijali — sončni dnevi. Za te doživeto molim.

Ker sem že vse prestar, da bi vam pri tem lahko še aktivno, koristno pomagal, se navzlic razdejajočemu domotožju še ne mislim vračati. Vsaj na obisk? Kam? Moj revni kajžarski dom so že pred davnimi desetletji „podružbili“ in sedaj tam živijo tuji ljudje, ki bi jih moral prositi za dovoljenje, da bi prestopil prag svoje mladosti; ali plačevati hotele kot v Miamiu ali na Havajih. Da se povrnem za stalno, vsaj umret na domači grudi? Kako? Kot Argentinec? Ali da padem na kolena in milo poprosim, če smem biti — Slovenec? Vidiš, dragi moj, tudi to je točka, ki ne žali samo mene, ampak vse desetisoče Slovencev, kateri so se leta 1945 zaradi Resnice morali raztepti po širni zemeljski obli, če so le mogli.

Kot so komunisti pri nas s svojo perfidno prevaro o nekakšni osvobodilni vojni ustvarili v vsej človeški zgodovini edinstven primer revolucije prav za časa tuje okupacije, ko je narod že itak preveč trpel in imel na vse strani zvezane roke, tako je sedaj tudi novim voditeljem svobodne Slovenije uspelo ustvariti še drugi edinstven primer. Namesto, da bi bili ponosni na svojo kri, ki je v desetletjih izgnanstva ne samo ohranila slovenstvo in s svojo marljivostjo, nadarjenostjo in poštenostjo razširila po vesoljstvu sloves do tedaj popolnoma neznane Slovenije; namesto da bi bili veseli vsakega Slovenca tega rodu, ki bi se s trdnih pozicij — nekateri celo milijonarskih — velikega sveta še hotel

povrniti v stisnjenost male domovinice, in ga sprejeli z „bombos y platillos“ (z bobni in činelami), kakor pravimo, v Argentini, pričakujejo od njih, da prosijo za slovenstvo državljanstvo, ki so jim ga odvzeli — komunisti. Zato pa oprezno čuvajo privilegije komunistov, namesto da bi jih zaradi njihovih zločinov in nesreč, ki so jih zakrivali, zasuli vsaj v brezna pozabe, v kakršna so oni poklali vse svoje protivnike z domobranci na čelu, ki so tudi bili pred vsem drugim — Slovenci.

Sicer pa še enkrat zares prisrčna zahvala, da si se me ob jubileju spomnil s tem pogovorom. Če sem ti znil kaj, kar ti morebiti ne bi utegnilo biti čisto po volji, ne jemlji mi za zamero! To je pač demokracija, to je svoboda, ki mi je v veliki tujini prešla v kri.

Pogovarjal se je
Stanko Janežič

IZ ČASOPISOV

Domobranec se vrača

MLADINA 20. oktobra 1992

„Ljubljanskega Goebelsa“, kot ga je poimenoval avstralski pisec Arons, je Mladina obiskala leta 1989 na njegovem domu v Plavih gorah severno od Sydneya, posestvu, ki ga na vsakem koraku krasijo kipi slovenstva in okrog katerega pelje Cesta Svobodne Slovenije, posestvu, ki je nekakšna država v državi. „Slovenija lahko eksistira v Jugoslaviji, v Evropi ali kakšni drugi federaciji“, je takrat povedal, „pogoj je le, da je suverena in da se vse naše ozemlje drži skupaj.“ Zdaj, ko je suverena, je LJENKO URBANČIČ po sedemdesetih letih spet prišel v domovino in obiskal rodni Logatec. Sedemdesetletni domobranec, pisec domobranske himne in član avstralske Liberalne stranke je edini Slovenec, ki je izbral mesto na seznamu vojnih zločincev in ga je nekaj časa preganjal celo veliki Simon Wiesenthal.

• Kaj prazaprov pomeni, če se človek znajde na seznamu vojnih zločincev?

Wiesenthalov seznam mi ne pomeni nič. Wiesenthal je zasebnik, ki ima podporo sionističnega židovskega denarja za tako imenovane zločince. S tem seveda ne mislim, da pogosto ni imel prav. Eichmann, ki ga je imel na svojem seznamu, je zakrivil ogromno zločinov, tega ne zanikam. Toda tudi sam imam svoj seznam, Tito je na njem, Maček, tudi Polak je bil na mojem seznamu. Taki seznamu pa nič ne pomagajo, če za njimi ne stoji nobena pomoč.

• Zakaj ste se znašli na Wiesenthalovem seznamu?

Trdil je, da sem se med drugo svetovno vojno pregrešil zoper humanost. To pomeni, da naj bi pobijal... Kasneje so prišla drugačna poročila in se je temu odrekel.

• Stvari pa so vseeno odmevale...

Wiesenthal mi je povzročil veliko škode, po drugi strani pa sem dobil veliko novih prijateljev, ki so vedeli, da med vojno nisem storil nobenih zločinov. Vsa stvar je trajala sedem let, čeprav me ni nihče preganjal prek sodišča, šlo je za medijsko gonjo proti meni. To je povzročilo pravo paniko v Liberalni stranki, zato smo se v stranki, v kateri sem predstavljal konservativno krilo, poskušali zavarovati in smo na mojo pobudo ustanovili preiskovalni

Slučajno srečanje dveh veteranov pred ljubljansko glavno pošto: Janez Grum in Ljenko Urbančič

odbor. Na kongresu Liberalne stranke so glasovali, ali naj me izključijo ali ne, in večina je bila za to, da me ne izključi. Kasneje sem tožil eno od sydneyjskih občin, ker je objavila plakat, na njem pa sliko, na kateri naj bi bil jaz skupaj z Adolfom Hitlerjem in Antejem Pavelićem. Kar je nesmisel, ker se nikoli nismo niti srečali. Oseba na sliki nisem bil jaz, ampak neki oficir, spodaj pa so napisali moje ime.

• Kdo je izdal ta plakat?

Židje in komunisti skupaj, zato da bi me zasvinjali. Potem smo na pobudo nekega avstralskega pravnika začeli tožbo. Posvarili smo jih, naj snamejo plakate, v glavnem so to naredili. Na enem od zabojev za smeti, ki so last te občine, pa so plakat pustili. Branili so se, da plakato niso izobesili, sodnik pa se je odločil, da gre za publikacijo, ki se je pojavila na njihovem ozemlju, in da kljub opozorilom plakatov niso umaknili. Pravdo sem dobil, s tem pa tudi odškodnino, s katero sem potem uredil veliko stvari in odšel na krajše potovanje.

• **Ste s stem denarjem pokrili tudi stroške sedanjega obiska v Sloveniji?**

Delno, toda bistveno je, da sem bil trikrat nedolžen. Na sodišču, ko sem tožil občino, na komisiji, ki jo je ustanovila Liberalna stranka, in na komisiji v avstralskem senatu; leta 1986 je namreč senatna komisija v Avstraliji zahtevala uvedbo postopka proti meni. Sodnik pa se je celo odločil, da sem „man of honore“ in da ne more verjeti komunističnim medijem, ki so se šli gonjo proti meni.

• **Zakaj se niste že prej vrnili v Slovenijo?**

Kdaj prej?

• **Recimo v osemdesetih...**

Da ne boste mislili, da je šlo za strah. Šlo je za nekaj drugega. Tisti, ki nosijo zastave, kot jih nosim jaz, morajo, če je treba, umreti v tujini, ne pa se vrniti in se ponižati pod rdečo zvezdo. Vam, ki ste bili tukaj rojeni pod njo, nič ne zamerim, jaz pa sem se proti njej boril. Rekel sem, da se bom vrnil, ko bodo odstranili ta komunistični simbol. Menil sem, da lahko, če sem bil v izgnanstvu pol stoletja, počakam še nekaj mesecev, da izgine rdeča zvezda. Vi bi jo lahko sicer lahko sežgali, pa je niste, na Madžarskem so jo. Verjetno je celo bolje, da je šlo po legalni poti.

• **Boste zaprosili za državljanstvo?**

Ne, za to pa ne mislim nikogar prositi. Še vedno sem slovenski državljan, ker sem bil tudi jugoslovanski državljan. Nihče mi tega nima pravice vzeti. Slovenija je ravno toliko moja, kot je Kmeclova. To kar so prekinili leta 1945, je treba s kontinuiteto nadaljevati. Nobenih pogojev in neumnih vprašanj. Nihče me ne bo spraševal, ali sem bil domobranec, kar bi sicer z veseljem priznal.

• **Bistveno vprašanje, ki se pojavlja v zvezi z domobranstvom, je**

prisega Hitlerju...

Prisega Hitlerju je bila zelo neprijetna zadeva, grenka pilula, ki smo jo morali požreti. Vendar so bile druge alternative še slabše: prva, da nas pošljejo v SS na vzhodno fronto, druga, da nas pošljejo v delovne bataljone, čemur ne verjamem, in zadnja, da bi šli lahko domov, čemur pa sploh ne verjamem.

• Zanimivo, da si prisego razlagate drugače kot Žebot in drugi domobranski zgodovinarji, ki trdijo, da prazvaprav ni šlo za prisego Hitlerju...

Posredno je šlo za prisego, vendar se v to ne bi spuščal, pomembnejše se mi zdi, da ni jasno, na katero pobudo smo morali priseči. To ni bila Rupnikova pobuda, tudi odločitev domobranskega štaba ne. Mislim, da so Nemcem to odločitev sugerirali komunistični agenti. Pozabljamo, da so isti krogi organizirali izgon 50 domobranskih oficirjev v Dachau. Od tega so imeli korist le komunisti. Pomislite, če bi morali oditi na vzhodno fronto, kdo bi imel od tega korist? Komunisti.

Miha D. Štamcar, Marjan Horvat

DOMOBRANSKI PROPAGANDIST

PO POL STOLETJA SPET V SLOVENIJI

Zastavonoša slovenskega domobranstva

DAN V NOVICAH (21. okt. 1992)

Ljenko Urbančič je edini Slovenec, s katerim se je ukvarjal Simon Wiesenthal — Fotografija Gavrila Principa na pisalni mizi — „Tudi sam imam svoj seznam slovenskih vojnih zločincev!“

Kdor kaj ve o slovenskem domobranstvu, dobro pozna Ljenka Urbančiča, enega izmed najbolj glasnih propagandistov medvojnega domobranskega gibanja pri nas. Čeprav med drugo svetovno neposredno pravzaprav nikomur ni storil nič hudega, bi ga še pred nekaj leti prav gotovo vtaknili v ječo, če bi stopil na ozemlje takratne Socialistične republike Slovenije. Takoj po koncu vojne bi ga zanesljivo proglasili za vojnega zločinca, ga postavili pred sodišče in obsodili na smrt — če bi ga komunistična oblast dobila v roke, če bi bodisi ostal v domovini bodisi bi se znašel med tisoči pobeglih domobrancev v Vetrinju na avstrijskem Koroškem. Med vojno je napisal toliko zoper boljševistično oblast, da zanj leta 1945 in še veliko pozneje ne bi bilo milosti.

Kdo ve, kje bi končal, čeprav ni njegovega imena niti v slovenskih knjigah o domobranstvu in belogardizmu niti ga zmagoviti zavezniki po koncu svetovne vojne niso preganjali.

Zvesti član Sokola

Ko so mariborski časnikarji letos vprašali znanega lovca na vojne zločince Simona Wiesenthala, ali se je v svoji karieri kdaj ukvarjal s kakšnim Slovincem, je odgovoril: „Edini Slovenec, s katerim sem se pred časom ukvarjal, je bil Ljenko Urbančič, ki živi v Avstraliji. Ni med tistimi, ki so si z zločinom umazali roke, pisal je zgolj pronacistične članke. Če ne drugega, mi je uspelo ustaviti njegovo politično kariero v Avstraliji.“

Te dni je Ljenko Urbančič po koncu druge vojne prišel v svojo staro domovino Slovenijo — in ena od njegovih prvih poti je bila k telovadnici na Taboru v Ljubljani, kjer je na vrata prilepil lepak z naslednjo vsebino, ki ga je bil prinesel s seboj s pete celine: „Obvestilo. Lastnik te zgradbe je Slovenski Sokol Ljubljana 1 - Tabor.“ Spodaj je natisnjen emblem Sokola, predvojnega telovadnega društva, čigar zvesti član je bil Ljenko Urbančič. „To sem storil zato, da se ve, čigava je ta stavba,“ nam je dejal visok mož asketskega videza, ki o sebi še vedno trdi, da ni nekdanji domobranec, ampak „eden od približno tisoč še živih domobrancev, braniteljev doma in domovine pred škodljivimi vplivi, predvsem boljševidnimi in komunističnimi.“

Vrnitev z vlakom

Logatčan po očetovi strani in Ljubljčan po rojstvu, stalnem prebivališču in šolanju do konca druge svetovne vojne, je v staro domovino pripotoval iz Italije — z vlakom. „Malo pred koncem vojne,“ nam je pripovedoval, „je moja mama šla k vedeževalki in jo vprašala, kakšna usoda čaka njenega sina edinca. Povedala ji je, da bom daleč potoval, da pa se bom vrnil, in sicer z vlakom. To mi je veliko pozneje pisala, to sem si zapomnil in svoje matere nisem mogel razočarati, če me opazuje kje od zgoraj: naj ve, da ni vrgla stran tistih novcev, ki jih je takrat dala vedeževalki. Tako sem posebej odpotoval v Tržič (Monfalcone) in se z vlakom pripeljal v Sežano, čeprav imam v Italiji precej dobrih znancev, ki so me bili pripravljani peljati v Ljubljano.“

Nekoliko pustolovca je Ljenko Urbančič vsekakor moral biti že v mladih letih. Ni še končal realne gimnazije v Vegovi ulici v Ljubljani, osmošolec je bil, ko je Nemčija napadla Jugoslavijo, javil se je med prostovoljce in se šel kot kraljevi vojak pretepat na vzhod Kraljevine Jugoslavije — monarhist od nog do glave. Vendar so Nemci jugoslovansko vojsko hitro stisnili v kot in precej slovenskih prostovoljcev se je prek bosanskih hribov vrnilo v Slovenijo, kjer se je Ljenko priključil odporu — pa ne skupaj s komunisti in Osvobodilno fronto, „ki so že takrat izdali slovenstvo in sokolstvo — tudi Mitja Ribičič in

Bojan Polak, moja takratna sokolska brata sta na mojem seznamu slovenskih vojnih zločincev na zelo visokih mestih, pa mi na misel ne pride, da bi se jima zaradi tega maščeval kako drugače kot z razglašanjem resnice o njihinih nečednih početjih med vojno in po njej.“

Zgolj propagandist domobranstva

Spomnimo Ljenka Urbančiča, da je v Sloveniji še vedno znan kot zagovornik nacizma. „Vendar doslej tega ni mogel nihče z ničemer dokazati!“ pravi. „Kot sourednik Slovenskega domobranstva skupaj s Slavkom Skobernetom in Stankom Kociprom sem bil le propagandist domobranstva, slovenski nacionalist, monarhist in član Sokola, dopisoval sem v takratni časnik Jutro, pronacističnih člankov pa izpod mojega peresa ne boste našli. Kako bi mogel zagovarjati nacizem, ko pa so Nemci moje sorodnike izgnali s Štajerskega v Srbijo! Kako bi mogel biti tako usmerjen, ko pa je leta dolgo na moji pisalni mizi stala fotografija Gavrila Principa, ki je bil za moje pojme pravi mož dejanj!“

V vojaški uniformi je bil le dve kratki obdobji svojega življenja: ko se je kot prostovoljec bojeval proti Nemcem in tik pred koncem druge svetovne vojne, ko je v uniformi kraljevskega domobranca skupaj s somišljeniki pobegnili na avstrijsko Koroško, od koder so ga skupaj z drugimi vojaki te skupine poslali v južno Italijo (večino slovenskih domobrancev pa v Vetrinj in od tod v Teharje in Kočevski Rog, kjer trohnijo njihove kosti). Izslel se je v Avstralijo, delil usodo emigrantov, da se je preživel, dokler se ni spet začel ukvarjati s publicistično dejavnostjo, postal urednik slovenskega časopisa in sourednik več angleških revij in do upokojitve živel od tega. Pri Sidneyu si je postavil hišo in pred njo vseskozi visi slovenska zastava, „s takšno zastavo pa sem tudi javno nastopal in hodil po ulicah avstralskih mest že v časih, ko so se drugi tega izogibali.“

Vse je tako, kot sem si predstavljal

Čeprav Ljenko Urbančič nenehno poudarja, da se v Sloveniji ni imel česa bati, v staro domovino vendarle ni prišel do zdaj. „Ne bi se spodobilo,“ pravi, „da bi se kot slovenski zastavonoša v Avstraliji prišel poklonit rdeči zvezdi. Čakal sem toliko časa, da je izginil simbol totalitarnega režima — in zdaj sem tukaj.“

Prihodnji teden se bo ta mož dejanj, kot pravi o sebi, vrnil skupaj s svojo ženo, Avstralko („tukaj pri vas je vse tako staro, tako romantično,“ kot navdušeno pravi). v svojo novo domovino, potem ko je v Sloveniji videl, da je vse tako, kot si je predstavljal — vključno z usedlinami komunizma, kot je pogosto poudaril v pogovoru, proti katerim se bo z besedami bojeval do konca svojih dni.

Marjan Raztresen

Ljenko Urbančič ponovno v Ljubljani

SLOVENEK, 12. OKTOBRA 1992

Ljubljana — Po Vinku Levstiku in drugih političnih emigrantih je v soboto prvič po vojni prišel v Slovenijo znani domobranec Ljenko Urbančič, ki živi v Avstraliji.

V Ljubljani se je Urbančič sestal z nekaterimi nekdanjimi soborci Vinkom Levstikom, Tinetom Velikonjo ter Pavletom Kogejem, s katerimi se je pred nekdanjo Emono (nasproti hotela Slon) spomnil svojega nagovora z balkona ob prvi paradi novoustanovljenega slovenskega domobranstva 10. oktobra 1943.

Ljenka Urbančiča je pred časom hotel na svojo listo uvrstiti, zaradi njegovega medvojnega publiciranja znani Simon Wiesenthal, vendar se je potem temu odrekel.

Urbančič je napisal tudi knjigo spominov *Srečanja, portreti, dejanja*, ki je pred dvema letoma bila ponatisnjena tudi pri nas.

I. Ž.

Ne pozabimo sokolskih kosti!

DELO - 12. sept. 92

S krvjo obremenjena boljševiška usedlina se skuša reševati s krilaticami „nehajmo že vendar preštovati kosti.“ Te dni prihajam iz Avstralije po 47 letih na obisk v domovino. Med drugim bi rad prižgal sveče na grobovih, v katerih ležijo kosti pobitih domobrancev.

Namenil sem se, da bi o tistih kosteh pobaral svoja nekdanja sokolska brata s Tabora, Mitjo Ribičiča in Bojana Polaka, saj po jamah ležijo tudi premnoge sokolske kosti. Na žalost pa sem medtem že bral v domovinskem tisku, da bivša visoka oblastnika ne vesta prav nič o kosteh, tako sta vsaj izjavila skupščinski komisiji za povojne zločine. Prav nič. OZNA in KNOJ naj bi bili nekakšni dobrodelni ustanovi; za zločine naj bi bila odgovorna samo jugoslovanska armada. Ta pa ima svoje arhive — kako prikladno — v Beogradu.

Na svidenje v beli Ljubljani, če Bog da!

LJENKO URBANČIČ
P. O. Box 70, Waverly,
N. S. W. 2024
Avstralija

TABOR 77
Marec - April 1993

Matija Slak — 70 let

Zagledal je luč sveta v vasi Dobravi pri Dobrniču na Dolenjskem. V družini je bilo trinajst otrok. Oče Jernej je bil napreden kmet, dolgoletni župan in po vsej okolici spoštovan možakar.

Matija je bil devetnajst let star, ko je razpadla stara Jugoslavija. Jugoslovanska vojska se je razbežala skoraj brez vsakega strela v Sloveniji. Prišla je italijanska vojska in zasedla tudi kraje Matijevega rojstva.

Že pozno v jeseni 1941 pa so se pojavili v slovenskih gozdovih oboroženi ljudje, Prihajali so v nočeh v naselja in zahtevali od kmetov hrane. Govorili so ljudem, da bodo izgnali okupatorja iz dežele. Kdor je imel zdravo pamet, jim tega seveda ni verjel. Kako neki bo nekaj zajcev pognalo moderno oboroženo vojsko.

V začetku leta 1942 pa so se že krstili za partizane. Namesto čiste slovenske zastave na kapah so si našili rdečo zvezdo. Vedno več moških je odhajalo v hribe. Bili so to falirani študentje, delomrzneži in brezverci. Za nameček so se jim pridružila tudi ničvredna mestna dekleta in italijanske vlačuge, ki so iskale dogodivščine v gozdovih med partizani.

Partizani so začeli nagajati Italijanom, ki so iz gozdov ali oddaljenih naselij streljali nanje. Italijani pa so nato po nekajdnevnih odgovarjali s topovi in letali. Partizani so se umaknili daleč v temne gozdove in od tam opazovali, kako italijanske topovske granate rušijo kmečka naselja. Trpelo je le ubogo nedolžno ljudstvo in nihče se za to ni brigal.

V maju 1942. leta pa je v naselje prišla večja skupina Italijanov. Začeli so streljati na vse, kar se je premaknilo. Ob tej priliki je bil ustreljen Matijev brat France. Italijani so izginili, kakor so prišli, v naselje pa so se zopet prithotapili partizani, kakor da bi bili za vse domenjeni.

Italijani so pozneje ob ofenzivi pobrali v naselju vse moške in jih odpeljali v koncentracijsko taborišče na otoku Rabu.

Tam je Matija trpel strašno lakoto. V petih mesecih je tam od pomanjkanja hrane in velike nesnage umrlo na tisoče ljudi. Ko se je Matija končno po bratovi zaslugi doma vrnil domov, ga domači skoraj niso spoznali. Sama kost in koža ga je bilo. Partizani so prihajali v vas in se norčevali iz teh vrnjenih internirancev. Ko se je Matija toliko opomogel, da je lahko hodil, se je podajal prenočevat v posadko Vaških stražarjev, da ga ne bi partizani odpeljali v hribe.

Prišel je september 1943. leta. Kapitulacija Italije je ustregla partizanom, da so od Italijanov dobili tako potrebno težko orožje, za povračilo pa so Italijane pustili nemoteno domov. Partizani so vso okolico splošno mobilizirali. Tako je Matija končno le postal partizan namesto svojega mlajšega brata. Oče

Jernej je bil prepričan, da šestnajstletni sin Florijan še ni zrel za soldata. Tako je Matija nadomestil svojega mlajšega brata in ustregel tudi očetovi želji. Matija se je klatil s partizani po vsej Dolenjski in so vedno samo bežali, in niso vedeli pred kom.

V bližini Novega mesta je Matija izkoristil priliko in jim ušel. V Novem mestu je stopil k domobrancem in je bil dodeljen v četo, ki je pripadala Meničaninovem udarnem bataljonu. Matija ve povedati, kako so preganjali partizane po vsej Dolenjski in Notranjski.

Ob koncu vojne je tudi Matija prišel z edinico preko visokih Karavank v Vetrinje. Angleži so natrpali ves prostor s slovenskimi domobranci in civilnimi begunci. Angleži so tudi napovedali, da bodo domobrance premestili v Italijo. Začeli so odvažati domobrance v tisto zlagano Italijo, a so jih izročili v Jugoslavijo. V noči od 30.-31. maja jo je Matija z bratom in prijateljem pobrisal. Podali so se po skrivnih poteh v smeri Velikovca, kjer je živel tedaj Matijev brat Jernej. Po nekajdnevnih tavanja in iskanja so se znašli v Velikovcu, kjer jim je brat preskrbel delo in bivališče. Svoje begunstvo je Matija preživel med koroškimi Slovenci in od njih dobil zelo dober vtis. Prišel je čas, da si začne ustvarjati lepšo in boljšo bodočnost. Z bratom sta se prijavila za Kanado, kar se je po sreči tudi zgodilo. Avgusta 1948 sta odšla v nepoznano tujino. V Kanadi je Matija delal skoraj tri leta na pšenični kmetiji. Videl je, da s tako borno plačo ne bo ustvarjanja. Podal se je v mesto, kjer se je srečal z že poznanim dekletom (begunko) Anico Grebenc in stopila sta pred oltar in si obljubila zakonsko zvestobo. Spoznala sta, da tam na severu ni najbolj prikladen kraj za ustvarjanje lastnega doma in družine. Podala sta se na jug v bližino Niagarskih slapov. Matija je našel delo v tovarni s primerno plačo. Družinica je naraščala in v nekaj letih je bila miza zasedena. Matija in Anica sta hrepenela po mirnem kraju, kjer bi družina odraščala. Kupila sta majhno sadno kmetijo in to je postalo raj na zemlji. Dva sinova in štiri hčerke so ponos in veselje krščanskih staršev. Matija in Anica se danes s ponosom ozirata v družinsko sliko na steni.

Še na mnoga leta, Matija! Za dosego še višjih jubilejev pri čimboljšem zdravju v krogu svojih dragih Ti iskreno želimo vsi, ki te poznamo.

Tvoj domobranec France

Drčar Drago se je rodil 10. marca 1923. leta na Brezovici pri Mirni na Dolenjskem in je tako dopolnil 70 let življenja. Je domobranec - invalid in živi v kraju Mármol pri Buenos Airesu.

Radoš Martin se je rodil 13. aprila 1923. leta v vasi Dolbrač v občini Metlika in bo torej v kratkem času imel 70 let. Bil je domobranski narednik in sedaj živi v San Justu pri Buenos Airesu.

Obema želimo še mnogo, mnogo let zdravja in zadovoljstva!

Stanko Stante — 70-letnik

12. februarja letos je praznoval v krogu svoje družine svoj sedemdeseti rojstni dan. Kot toliko tisočev naših rojakov, je tudi njegova življenjska pot zelo pestra.

Začela se je v Celju z mobilizacijo v nemško vojsko. Po nekaj mesečnem vežbanju je bil dodeljen enotam v Afriki. Nemška vojska je kmalu kapitulirala in je tako postal vojni ujetnik. Kot Slovenec je bil poslan v jugoslovansko taborišče, a le za malo časa.

Ko je prišla prva prilika, se je prostovoljno javil v ameriško vojsko. Po temeljitem vežbanju, je bil dodeljen ameriški vojni misiji, ki je delovala v partizanskem štabu v Sloveniji. Tam je spoznal od blizu komunistično partizansko borbo in njihove namene. Tik pred koncem vojne je bil poslan v Avstrijo in tam opravljal isto delo kot v Sloveniji.

Po končani vojni se je vrnil v svojo edinico v Trst. Tu je spoznal pokojnega dr. Srečka Barago, ki je takrat organiziral slovensko šolstvo na Primorskem in mu tudi gmotno veliko pomagal. V teh krajih je spoznal in se poročil z gospo Vero iz Kojškega pri Gorici. Leta 1948 je emigriral v Argentino, kjer si je ustvaril lep in prijeten dom v Buenos Airesu.

Naš slavljeneč je med drugim tudi naročnik revije „Tabor“ in član Rožmanovega doma in se rade volje udeležuje vseh prireditev, ki jih odbor organizira v pomoč tej ustanovi.

Dragi Stanko, vsi prijatelji ti k tvojemu življenjskemu jubileju iskreno čestitamo in iz srca želimo še mnogo zadovoljnih in srečnih let. Bog Te živi!

F. O.

IZ DRUŠTEV

Občni zbor TABORA ZSPB

5. septembra 1992 se je vršil na Slovenski pristavi v Clevelandu 36. redni občni zbor TABORA-ZSPB. Občni zbor je odprl Florijan Slak in predal besedo Milanu Zajcu. Ta se je po pozdravu navzočih v molitvi spomnil generala Leona Rupnika ter vseh, ki so umrli v preteklem letu.

Ker je predsednik Zveze izvoljen za dve leti, letos ni volitev. Ker je predsednik hudo bolan, je poslal svojo okrožnico, ki jo je Milan Zajec prebral.

Sledila so poročila posameznih odbornikov društev ter konzorcija Tabora.

O odnosih z NSZ se je razvila živahna debata, katere sklepna misel je, da TABOR svojega mišljenja ne spremeni niti ne preneha, saj deluje že 36 let. Pomagal bo NSZ toda svojim idealom se ne odpove.

9. januarja 1993 je bil 36. redni občni zbor TABORA — Društva slovenskih protikomunističnih borcev — Cleveland.

Po pozdravu navzočih se predsednik Milan Zajec v molitvi spomni predsednika Zveze Ludvika Kolmana in Jožeta Odarja ter nato preda besedo tajniku, da prebere zapisnik prejšnjega občnega zbora. Zapisnik je bil prebran in sprejet. Sledila so poročila posameznih odbornikov, predsednikovo poročilo pa objavljamo na drugem mestu.

Po živahni debati, v katero so posegali vsi udeleženci, je bila sprejeta razrešnica sedanjemu odboru.

Sledile so volitve in je na podan predlog bil izvoljen stari odbor.

Pri slučajnostih je predsednik omenil, da bo letos 50. obletnica slovenskega domobranstva in morije na Teharjah in Grčaricah, na kar se je potrebno resno pripraviti.

Predsednik se nato ponovno zahvali vsem udeležencem in prosi za srečno delovanje odbora z mislimi na pokojnega predsednika Zveze Ludvika Kolmana in druge naše pokojne domobrance. Za konec še molitev in domobranska pesem.

Na svidenje! „BOG - NAROD - DOMOVINA“!

Cleveland, Ohio, 9. jan. 1993

Poročilo predsednika „TABOR“ DSPB, Cleveland, Ohio, za 36. redni občni zbor

Prepričanje in ideje slovenskega domobranca so vedno sveže in nas opozarjajo, da bodimo previdni v zaupanju komunistične taktike in njihovega delovanja, posebno danes, ko na ves glas kričijo o demokraciji, in da komunizma ni več. Res so komunisti spremenili ime, ker jim v svetovni politiki tako prav pride, obdržali pa so ljudi za vladanje v državi po komunističnem sistemu in načrtu še do danes, in si zagotovili s tem vladanje tudi v sedanji novi Sloveniji, kar se lahko trdi, s pomočjo slovenske protikomunistične emigracije, ki je z 80% moralno in gmotno podprla novo slovensko vlado, ki je v njej 90% Titovih slovenskih partizanov in njihovih simpatizerjev. S tem so podaljšali suženjstvo slovenskega naroda. Danes je težko opravičevati to zgrešeno delo slovenske protikomunistične emigracije in ljudi, ki so to akcijo z navdušenjem vodili. Pustimo zgodovini slovenskega naroda, da izreče svojo sodbo.

Zadnja leta, ki so bila zelo zpletena z ozirom na to, kar se je dogajalo doma v Sloveniji, nam je dobri Bog dal na krmilo TABORA ZSPB predsednika Ludvika Kolmana (sedaj pokojnega), ki je bil bistroumen odvetnik, strateg v vojaški vedi in vešč v družbenem pogledu. Pokojni Ludvik Kolman ni nasedal raznim prijaznim vabilom ali obljubam, gledal je na položaj trezno in

vodil TABOR ZSPB pravilno, kljub pritiskom in deljenim mišljenjem med samimi odborniki, ker so nekateri drugače tolmačili ves položaj doma v Sloveniji. Odbor TABORA je z 98% glasov podpiral odločitve predsednika Ludvika Kolmana, ker so bila utemeljena na domobranski ideji in je vedno energično branil tudi čast generala Leona Rupnika. Ludvik Kolman je bil vedno odločno tudi proti SPRAVI, kot so jo predlagali Titovi slovenski partizani, ki so zahtevali od nas še živih domobrancev, da javno priznamo, da so bili tudi slovenski domobranci zločinci, in tako bo vse pozabljeno, enaki smo si s Titovimi partizani, nalijemo naj si kozarce in trčimo z napitnico. Če bi TABOR pristal na tako SPRAVO, bi to bilo bogokletno izdajstvo naših mučeniško pomorjenih domobrancev. Zato na tako SPRAVO mi ne moremo pristati.

Priznam, da je med nekaterimi člani Tabora prišlo do manjših nerazumevanj glede mišljenja, kaj se dogaja doma v Sloveniji. Dostikrat tako nezaupanje rodi tudi kaj slabega za organizacijo, pa to nas ne sme motiti, to je človeško. Zavedati se moramo, da so to partizanske intrige, da razdvojijo zaupanje med slovenskimi domobranci in nam tako onemogočajo delo naše organizacije. Ostanimo si zaupni prijatelji med sabo in delajmo za ideale slovenskih domobrancev, katerih vodnik je bil general Loen Rupnik, ki je skupno s svojimi domobranci padel v grob zaradi tega, ker so ljubili slovenski narod in bili zvesti idealom: Bog, Narod, Domovina. Skušajmo jih posnemati.

Letos bo spominska proslava 50-letnice poboja protikomunističnih borcev v Grčaricah in Turjaku in ustanovitve Slovenskega domobranstva. Skušajmo dostojno pripraviti to spominsko proslavo, da bo v čast slovenskim domobrancem in vsem protikomunističnim žrtvam. Proslava bo na Orlovem vrhu Slovenske Pristave pod okriljem TABORA ZSPB 19. in 20. junija 1993 s sodelovanjem vseh krajevnih društev TABORA ZSPB.

Hvala vsem odbornikom in članom TABORA za vso podporo in sodelovanje v pretekli dobi in priporočam, da tudi novi odbor podpirate in mu zaupate v zvestobi pod geslom: Bog, Narod, Domovina.

Bog vas živi!

Milan Zajec,
predsednik

Konzorcij „TABORA“ in TABOR ZSPB želijo vsem slovenskim protikomunističnim borcem, sotrudnikom, dobrotnikom, naročnikom in bralcem vse blagoslove božje za

PRAZNIK VSTAJENJA,

ki naj bo nam vsem simbol upanja v naše vstajenje za
BOGA - NAROD - DOMOVINO!

V št. 11\12 1992 Tabora je bila objavljena poizvedba Milice Koman, če kdo ve, kje je pokopan v Kranju ubit domobranec Polde Koman, njen brat.

Sredi januarja 1993 nam je poslal soborec Milan Zajec pismo v katerem sporoča, da je Milici Koman že oktobra odgovoril na prejeto pismo in tudi dodal po spominu narisano odgovarjajočo skico, s katero se strinja tudi France Kozina. Vsekakor pa je potrebno še več pričevanj, kajti po tolikih letih spomin ni več zanesljiv.

V imenu poizvedovalke se Tabor zahvaljuje za poslano podatke.

NAŠI MRTVI

+ Božo Stariha

Na starega leta dan, 31. decembra 1992 je v Adroguéju (Bs. As.) v Argentini po večletni kruti bolezni umrl domobranski poročnik Meničaninovega udarnega bataljona **Božo Stariha**. Rodil se je 19. julija 1924 v Črnomlju v Beli krajini in je še kot mlad študent prekinil študije, da je stopil v dične vrste domobranskih borcev za Boga - Narod - Domovino, ko so horde Stalinovi boljševiški svetovni revoluciji zapisanih partizanskih hlapcev prav v času sovražne okupacije klale slovenske ljudi in pustošile slovensko zemljo za pustolovske, zločinske namene v lažni „Osvobodilni fronti“ zakamufliranih zarotnikov mednarodnega komunizma. Še kot mlad študent je takoj spoznal, kje je takrat bilo mesto k resnični svobodi stremečega Slovenca.

Tak je Božo Stariha ostal tudi potem, ko sta mešetarstvo svetovne politike in šušmarstvo v odločilnih trenutkih na Slovenskem darovali komunistom priložnost, da so se preko pomora 12.000 razoroženih, predanih domobrancev v Rogu, Teharjah in širom okrvavljene slovenske grude dokopali do skoraj polstoletne mrtveče tiranije, ki je poleg drugih desetisočev najboljših Slovencev tudi njega odplavila v daljno tujino.

Tudi v Argentini je Božo Stariha ostal zvest Bogu - Narodu - Domovini. Ostal je domobranec! Zato ni miroval in jadikoval. Spopolnil je v domovini prekinjen študij in se z vsemi silami vrgel na delo za našo zdonsko skupnost. Bil je večletni predsednik osrednjega društva Zedinjena Slovenija, pobudnik vrste kulturnih uveljavljanj naše srenje v Argentini, profesor Srednješolskega tečaja, posrednik pred državnimi oblastmi, ki je znal širokogrudno odpreti tudi mošnjiček — dokler je mogel ... in tako pomagal ustvarjati to, čemur danes v domovini upravičeno pravijo — slovenski čudež v Argentini... Ko se bo pisala resnična zgodovina medvojnih let s komunistično revolucijo in let,

ko je iz nič nastajal slovenski čudež v Argentini, bo ime Boža Starihe blestelo na častnem mestu.

Užaloščeni ženi ge. Marjeti roj. Sparhakl, sinovoma dr. Mihi in nadporočniku argentinske vojske Andreju ter hčerka Marjetki por. Hostnik in Marijani por. Osterc obenem s številnimi vnuki izražamo naše globoko sožalje.

Domobranec Božo Stariha, počivaj v miru poveljanih!

Taborjani

+ Srečko Šivic

Ko je v petek 15. januarja ponoči zazvonil telefon, mi je moj svak sporočil žalostno novico, da je umrl naš dobri prijatelj Srečko Šivic. Komaj nekaj tednov preje se je prišel poslovit od moje 99 let stare mame, katero je v življenju tako rad obiskoval.

Vest o Srečkovi smrti je nas prijatelje in znance močno potrla, to tembolj, ker smo vsi brez izjeme v njem gledali srčno dobrega človeka in iskrenega prijatelja.

Pokojnik je bil rojen 13. januarja 1926 v Bršljinu — Novo mesto. Še otroku mu je umrl oče, zato je vso skrb za Nikota, Srečka in Slavko prešla na materina ramena. Ljudsko šolo je obiskoval v Novem mestu in prav tam tudi nekaj letnikov gimnazije. Z mojim pokojnim bratom Ivanom, ki je končal nekje v Teharjah, sta bila sošolca iz gimnazije in velika prijatelja.

Prišla je vojna in z njo tuja okupacija. Pojavila se je „Osvobodilna fronta“, katero so vodili slovenski boljševiki z namenom, da so polasté oblasti. Pričeli so z umori in število teh je raslo iz dneva v dan. Pod streli boljševiških atentatorjev so umirali zavedni in pošteni Slovenci.

Še zelo mladenič se je Srečko odločil, da se bo boril za tri najvišje vrednote človeštva, to je za Boga - Narod - Domovino. Srečko je postal hraber domobranec Mrakove čete. Udeležil se je številnih borb. Proti koncu vojne je bil ranjen v koleno in kot tak nezmožen umika s svojimi soborci. Svoj prihod v Avstrijo z ostalimi domobranskimi ranjenci je opisal pod naslovom „Zadnji vlak“ v reviji Tabor števil. 11-12 za leto 1985. To svojo odisejo je posvetil iz hvaležnosti do svoje rešiteljice — domobranske bolničarke Ivanke Primožič - Irene za njen 75. rojstni dan. Kako malo vemo slovenski zdomci o tihih junakinjah, ki smo jih

imeli tedaj, ko smo jih najbolj potrebovali. Spominjam se bolničarke Irene kot 5-letni deček iz Doljne Brezovice pri Šentjernej, kakor tudi energičnega poveljnika te postojanke Milana Kranjca, ki je pozneje padel v Grčaricah.

Iz Avstrije se je Srečkova pot nadaljevala v Italijo, kjer je potoval po raznih mestih in končno prispel v Senigallijo. Leta 1948 je prišel v Argentino, kjer je po večini delal pri gradbenih podjetjih in se pri tem delu tudi hudo ponesrečil. Močan in delaven Srečko je postal invalid. Njegovo zadnje bivališče je bilo v mestu Isidro Casanova, kjer je imel svoj dom.

Rajni Srečko je bil fant globoke vere. Udeleževal se je skoro vseh slovenskih romanj, zlasti vsakoletnega v Luján. Četudi sam in invalid je pridno sodeloval v svoji verski skupnosti. Pomagal je argentinski mladini do boljše verske vzgoje, bil je katehist.

V nedeljo 17. t. m. smo ga spremili na njegovi zadnji poti na pokopališče Villegas. Mašo zadušnico je daroval župnik Janez Langus, pogrebne obrede pa g. Bidovec. Da je bil naš Srečko priljubljen, zgovorno priča veliko število Slovencev in Argentincev. Besedo slovesa ob odprtem grobu je spregovoril predsednik DSPB Tabora lic. Ivan Korošec, ki je v španščini lepo opisal življenje in delo pokojnika. Po končanem nagovoru smo se od Srečka poslovili na predlog argentinskih prijateljev z močnim aplavzom.

Dragi Srečo! Spočij se mirno v argentinski zemlji in prosi za nas Boga, da bomo tudi mi nekoč poleg Tebe uživali rajsko srečo, kakor jo gotovo uživaš Ti, ki je nisi poznal v tej solzni dolini.

N. F.

V nedeljo, 4. aprila 1993,

bo v

ZAVETIŠČU — ROŽMANOVEM DOMU

sv. maša ob 11.30 uri

za vse pokojne in žive dobrotnike tega doma.

Po sveti maši kosilo.

Pribor prinesite s seboj.

S svojo udeležbo boste podprli to veliko socialno in prepotrebno ustanovo.

Na svidenje!

Nekaj pripomb h knjigi

F. Špelič: Vrnil se bom k Očetu

(Mohorjeva družba v Celju)

(Nadaljevanje)

FRANCE ŠPELIČ KOT PASTIR

Na strani 27-30 piše: „Nekako julija ali avgusta (1940) meseca je oče zvedel, da je neki kmet iz Slapa pri Ljubljani dal oglas v časopis, da potrebuje takega dečka, kot sem bil jaz, za delo v hlevu...“ Opisuje svojega gospodarja in kapitalističnega kulaka, kako grdo je postopal z njim in kako je pretepel svojega sina Mihca, ki je bil prav tako surov kot njegov oče. Če bi bilo vse to res, je bil France res sirota. Ker pa je v emigraciji več ljudi, ki so doma iz Device Marije v Polju, sedaj Polje pri Ljubljani, in od Slap, bi jih gotovo zanimalo ime tega brezvestnega kapitalista in kulaka. Morda bi celo razrešili uganko, če so Francetovi neimenovani gospodarji bili **komunisti in partizani**, kateri v njegovem „spominu“ niso našli mesta!... V Polju je namreč bila pred in med vojno komunistična centrala v Sloveniji. Iz občine D. M. v Polju je bilo 700 partizanov in 100 domobrancev. Ima 5 Titovih generalov, med njimi največjega zločinca generala Mačka, njegovo sestro Pepco Kardelj, „heroja“ iz Turjaka generala Švara (pred vojno učitelja) itd. Prijatelj, ki je doma tam blizu Slap, mi je pripovedoval, da so bili v tisti vasi zelo bogati kmetje, ker so lahko vse prodali v Ljubljani. Bili so med revolucijo vsi kapitalistični komunisti... Tu pa je odgovor na „pozabljivost“ Franceta Špeliča.

„VODO SMO NOSILI IZ ŽUŽEMBERKA...“

Ta trditev je le predebela... Njegova rojstna vas Šmaver je 12 km od Žužemberka, se pravi od Krke. Zakaj naj bi nosili vodo od tam, ko je bila Temenica več kot pol bližje? Sicer pa pravijo, da dobri pisatelji morajo imeti dobro fantazijo.

Za njegovo rojstno vas, ki je bila veliko bolj „rdeča“ kot vse druge na tem področju, pravi na str. 180: „Med drugo svetovno vojno je bilo v vasi 26 hiš, vojna pa je pobrala velik krvni davek, saj je padlo ali bilo drugače pobitih kar 24 ljudi: 6 poročenih mož in očetov, tri poročene matere, dva otroka-deklice,

13 odraslih fantov. Od teh žrtev jih je padlo na partizanski strani sedem, na domobranski strani enajst, 6 pa jih je bilo žrtev bojev — padli so, ker so prišli med dva ognja.

Med vojno in tudi po njej je bilo med vaščani veliko sovraštva. Krivice so bile velike na vseh straneh...“

Tukaj mislim, da je treba nekaj pojasniti, ker se je France spomnil samo svoje vasi, ne pa fare ali tedanje občine Dobrnič, sedaj del občine Trebnje na Dolenjskem.

Pred drugo svetovno vojno je bilo v fari oziroma občini Dobrnič 2800 prebivalcev. Leta 1988 pa 1320 prebivalcev. Torej v 47 letih izguba 1480 ljudi. Računati moramo, da je v število sedanjega prebivalstva vključenih veliko ljudi, ki niso bili rojeni tam in vprašanje je, koliko je med njimi ne-Slovencev. Morda je res svetniški škof Baraga čuval svoje rojake, saj je bila ta fara ena izmed zelo redkih, iz katere se je rešilo več ljudi v tujino.

Seznam pobitih rojakov sem s pomočjo svojih rojakov sestavljal po 15 letih v tujini in sem prepričan, da ni popoln, da manjka še veliko ljudi, čeravno seznam vsebuje 251 ubitih ljudi. Od tega so jih pobili partizani 201, od teh 166 po vojni. V mojem seznamu je za vas Šmaver „samo“ 10 ubitih, dočim France Špelič zapiše točnejšo številko — 24 ljudi. Zelo bi bil vesel, če bi France sedaj, „ko se je vrnil h Očetu“ naredil točen seznam pobitih faranov in tako dopolnil moj seznam; pri tem bi pa moral potrditi resničnost moje trditve, da med vsemi temi pobitimi ni bilo niti enega intelektualca! Če to ni zločin, potem zločina ni!!

SLUŽIL V ZAGORICI

„Ko sem bil še malo večji, morda star že kakih 12 let, sem služil v Zagorici. Pri tistem kmetu mi ni bilo slabo. Delati sem moral veliko, a tudi jedel sem. Ob nedeljah popoldne sem bil tudi kako uro ali dve prost. Gospodar je trdil, da me ni vzel na delo, da bi od njega hodil v šolo, zato mi hoditi v šolo ni dovolil.

Šola je moje izostajanje prijavila občini, ta pa ga je klicala na zagovor in ga kaznovala, da je moral za šolo ročno nažagati štiri metre drv. Kazen je odslužil, mene pa vseeno ni pustil v šolo. Ko sem potem le prišel, me je učiteljica poklicala k tabli in me vprašala, zakaj nisem hodil v šolo. Povedal sem ji, ta pa je trdila, da me po prestani kazni gospodar prav gotovo ni oviral in da gre samo za izmikanje. Rekla je, naj pokleknem, ona pa je stopila tako, da mi je z nogama vkleščila glavo in začela s palico udarjati po moji zadnji plati. Tak način kaznovanja je bil pri njej sploh v navadi. Bolelo me je, zelo bolelo. Vpil sem in prosil, a ni odnehala. Glavo sem vlekel, da bi se osvobodil, a tudi nisem uspel. In tedaj — ne vem kako, mi je prišlo na um — hlastnem z zobmi in močno ugriznem učiteljico v nogo. Tedaj me je spustila. Šla je iz razreda. Vrnila se je z upraviteljem šole, gospodom Jožetom Raubarjem. Jokal

sem in vpil: "Saj nisem hotel, saj nisem hotel!" Upravitelj se mi je približeval, jaz pa skočim na klop in se po klopeh umikam in vpijem. Upravitelj me je milo nagovarjal, naj počakam in naj grem z njim. Vdal sem se. Počakal sem ga...

Ta moj dobri upravitelj me je vzel očetovsko na kolena in me ljubeče poučeval, ženi pa naročil, da mi je dala kos belega kruha s čajem.

Upravitelji je bil prvi, ki so ga Italijani ustrelili v našem kraju."

France Špelič, to ni res! Raubar je umrl pred nekaj leti na Verdu pri Horjulu, kjer je bila doma njegova žena, Prvi, ki je padel, ni bil ustreljen, je bil njegov primorski rojak Tomažič, mlekar v Dobrniču. Padel je na Blatnem klancu pri Mokronogu leta 1942. (Op. pisca)

„Učiteljica me ni nikdar več tepla, če nisem prišel v šolo. Bil pa sem še enkrat zelo tepen od nje. Bilo je tako. Pri nas doma pozimi nismo imeli kruha. Skoraj vsak dan sem bil lačen. Moji sošolci, vsaj večina, so imeli kruha, da jim je ostajal in so ga metali v zaboj za smeti. O, kako sem jaz z očmi jedel ta kruh, ki je ležal med smetmi! In tako se je zgodilo, da sem ostal zadnji v vrsti, ko smo odhajali iz razreda domov, hitro sem smuknil in pobral kose kruha iz zaboja. Neki sošolec me je videl in tako zatožil: "Gospodična, Francelj je pa kruh iz kište pobiral."

Vprašala me je, če je res. Izpod srajce sem potegnil dobri kruh in potrdil, da je res.

Vse učence je odpustila, mene pa je peljala nazaj v razred. Kruh sm moral vreči nazaj v zaboj, sam pa sem jih močno dobil s palico po dlaneh."

France Špelič, tvoja zgornja trditev ni samo pravljica, ampak čista, neizpodbitna — LAŽ! Ne samo v Dobrniču, ampak po vsej tedanji Dolenjski in Notranjski ni nihče metal kruha v smeti. **Da ste to delali komunisti, partijci po vojni, to verjamem!** Saj ste načrtno in dosledno uničevali kmeta in še v prvi vrsti na Dolenjskem in Notranjskem, kjer je bilo jedro protikomunističnega upora in domobranstva. Pobili ste praktično vse moške v množičnih grobovih. Ta trditev je tipična „filozofija“ partizanskih političnih komisarjev, ki so izhajali iz meščanske buržuazije, ki jim je od rojstva vcepila sovraštvo do kmeta, ki so ga imenovali — kulaka! Človek bi pričakoval, da so mu na teološki fakulteti razložili pomen božje zapovedi: NE LAŽI! Vsekakor pa bi človek pričakoval, da bi France napisal ime učiteljice, ki ga je tako tepla, če jo je srečal na vlakcu od Jesenic do Čezsoče...

Kako je bil kdo tepen v šoli, na to ni nihče polagal važnosti. Na kmetih po šolah (in tudi drugod ni bilo drugače) so imeli poseben privilegij otroci iz „boljše družbe“, se pravi otroci orožnikov, učiteljev, uradništva, kateri niso bili kaznovani za vsako malenkost kot otroci, katerih starši so izhajali iz drugega političnega tabora kot učitelji. Dobro se spominjam, da je šolski upravitelj Baškovec posebno pazil na moje brate, ker je oče pač bil med drugim tudi „klerikalni“ župan — in celo v času kraljeve diktature, ko so vladali Jugoslovani. Ironično, da je na pogreb ubitega kralja Aleksandra šel celo v Beograd, kot drugi župani. Tedaj je bil prvič in zadnjič na jugu, od koder

je odnesel poseben spomin, zlasti na pravoslavnega popa, ki je imel Slovence zelo v časteh.

Po kraljevi diktaturi je bil Baškovec premeščen (imel je sina mojih let) k Novem mestu, na njegovo mesto je prišel Henri Raubar, klerikalecs Primorske, doma iz Št. Petra na Krasu, sedaj Pivka. Špelič mu poje slavo samo zato, ker je bil — „rdeč“!

FRANCE ŠPELIČ PARTIZAN IZ LETA 1941

To ni res! Leta 1941 na tem področju ni bilo nobenega partizana. Pred Veliko nočjo leta 1942 je bila iz Dobrniča umaknjena karabinjersko-orožniška postaja. (Tedaj so skupaj hodili italijanski in slovenski orožniki v bivših jugoslovanskih uniformah). Premestili so se v Žužemberk. Tako so Italijani pripravili prostor za prvo partizansko „osvojenno ozemlje“, da so imeli partizani prosto pot iz Medvedjeka na Ostri vrh in Frato, ki je podajšek kočevskih gozdov.

Ob velikonočni raciji leta 1942 so orožniki iz Žužemberka odgnali nekaj moških v konfinacijo (ne internacijo), kar je bil privilegij „boljše družbe“. Nekaj komunistov, kar tedaj nismo vedeli, da so, se je skrilo, in to so bili prvi partizani. Tedaj so pobežnili v gozd: Jože Slak pred vojno edini komunist v trebanjskem okraju (na žalost je bil moj bratranec), njegov brat Lojze, mlekar Tomažič, ki je bil s Primorskega, Jože Žukovec, moj vodja mladcev pri (katoliškem) Fantovskem odseku in akademik Jože Prijatelj, doma iz Ponikve pri Trebnjem. (Od teh je preživel revolucijo samo Jože Žukovec, polkovnik v Titovi vojski.) Žukovec je bil nezakonski sin dninarice, čigar oče (politično iz liberalnega tabora) je umrl kot begunec v Združenih državah.

Prvi partizanski napad na orožniško postajo v Žužemberku je bil nekako konec aprila ali na začetku maja 1942 (nihče ni bil ubit ali ranjen). Datuma ali opisa napada nisem našel v komunistični literaturi. Drugi dan sta prišla k nam dva partizana, tedaj smo jih imeli za četnike, sami pa so se imenovali partizani. V tej skupini je bil tudi poznejši morilec Dolenjske France Pirkovič-Čort! in sicer dober znanec hiše, akademik Jože Prijatelj-Svobodan z nekom, ki je rekel, da je doma iz Šmavra, kjer pa ni živel. Nekateri starejši fantje so ga poznali iz Prosvetnega društva v Dobrniču, kjer je bil zelo priljubljen; in ta fant je bil — brat Franceta Špeliča!

Prijatelj je bil dobre volje, oba temne polti od ognja v gozdovih. Ko moja mama zagleda Jožeta, ki ga je imela zelo v časteh, ker kot akademik ni kazal svoje vzvišenosti nad narodom, kot je bil in je še slovenski običaj, ampak se je prilagodil družbi in tako bil simpatičen fant. Mama pa se je glasno začudila: „Jože, pa tudi ti si med njimi!“

Jože je presenečen povesil glavo in tiho rekel: „Da, mati, tudi. Sedaj je že prepozno, nazaj več ne gremo!“

France Špelič verjetno ne ve, da je njegov prvi četni poveljnik Jože Prijatelj-

Svobodan padel skupno s šestimi tovariši na begu pred Legijo smrti na Velikonočno nedeljo leta 1943 v kočevskih Črmošnjicah. V tej skupini je bil kot kurir iz partizanskega štaba Slovenije. Pri njih so dobili dokumente, da „poveljnik Vaške straže v Trebnjem Frič Oskar (begunec iz Štajerske) daje partizanom hrano in municijo, nazadnje jim bo predal še fante!“... To je zaupno povedal kurat Jakob Mavec svojemu prijatelju, ki je bil Dobrničan in mu je odsvetoval, da bi šel na tamkajšno postojanko, dokler se to ne uredi...

Kako je mogoče, da je vodstvo Vaških straž v Ljubljani vedelo od Velike noči do 16. junija 1943 za Friča Oskarja, pa ni ničesar storilo. Šele tri dni pred napadom na postojanko Vaške straže so aretirali Oskarja; na njegovo mesto je prišel Viktor Gliha. (Umrli v Argentini).

Vaška straža v Dobrniču je 16. junija 1943 štela 96 mož, 107 pušk in 4 lahke strojnice. Pri partizanskem napadu na postojanko je bila edina žrtev Ana Slak. Pozneje se je sumilo, da so jo iz hiše nagnali partizani na trg pod križni ogenj (živela je sama v hiši, katere prednja stran je bila proti trgu nezavarovana). Ljudje tedaj niso vedeli, da je bil njen edini brat Matija Slak (moj bratranec) poveljnik prvi desetini Vaških stražarjev v Grahovem na Notranjskem. Tam je tudi končal v ognju z domobranci kot pesnik Balantič. (Gl. Belogardizem in Mimo odprtih vrat). Zanimivo pa je to, da o tem napadu in prav tako ne o Friču Oskarju ni poročila v „Belogardizmu“.

Še predno je bila premeščena Vaška straža iz Trebnjega v Dobrnič, so partizani nanесли slamo v šolo in jo požgali. Tako od začetka maja 1942 do konca vojne tukaj ni bilo reakcionarne uprave, ampak je vladala partizanska „svoboda“, ko ni bilo nobene šole, telefona, občinskega urada, trgovine itd, to se pravi „kapitalističnega izkoriščanja delovnega ljudstva“. Vladala je komunistična oblast po Leninovem principu. Kdor ima puško, tisti je oblast!

SPOZNAL SEM JANEZA MARNA-ČRTOMIRA (str. 34)

„Spoznal sem Janeza Marna-Črtomirja, mojega prvega komandanta bataljona, Jožeta in Staneta Prijatelja. Pozneje sem spoznal še njunega brata Dragota. Jože je bil moj prvi komandir čete. Med partizani je bil tudi Jože Slak-Silvo. Pozneje narodni heroj (padel) je bil večkrat pri nas. Doma je bil v Dobrniču. Bil je predvojni komunist in ko so ga orožniki aretirali, so ga zvezali in vodili ujetega kot velikega zločinca. To je bilo prvič, da sem videl zvezanega človeka. Tedaj je bil središče pozornosti, sedaj pa kot partizan junak v mojih očeh...“

Tukaj je treba postaviti stvari na svoje mesto. Jože Slak-Silvo ni bil doma iz Dobrniča, ampak iz Zgornjega vrha, kar je blizu Špeličevega doma. Živel pa je v Dobrniču potem, ko je prišel iz zapora v Sremski Mitrovici, kjer je bila v času kraljeve diktature komunistična „univerza“.

Kot študent je bil dalj časa pri stricu Matiju Slaku, župniku na Brdu pri Lukovici na Gorenjskem. Stric Matija je bil sošolec in osebni prijatelj dr.

Janeza E. Kreka, po katerem je bila imenovana „Krekova mladina“ — poznejši Krščanski socialisti, med revolucijo pa desna roka komunistov.

Po končani šoli se je zaposlil kot revizor pri Zadrugi in v Ljubljani in v tem svojstvu je odkril poneverbo župnika Blaža Rebola pri dobrihski zadrugi. Župnik je moral takoj iti, zadruga pa prodati trgovino in mlekarno, da so obdržali zadolženo Hranilnico in posojilnico, katere načelnik je bil moj oče, dokler je niso v maju 1942 likvidirali partizani.

V zadrugi pa so imeli za kavcijo svoja posestva bratje Slak, ki jih je rešil gospodarskega poloma. Župnik Rebol je po svojih zvezah v Ljubljani dosegel, da je mlad uslužbenec bil ob službo. Pozneje se je zaposlil pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev ter postal iz SLS aktivista krščanski socialist in končno komunist. Njegova mati je do svoje smrti samo molila za spreobrnjenje sina in bila zelo ponosna na njegove brate, „ki so hoteli vse hostije sami pojesti“... Njegov brat Ludvik, ki se je po vojni vrnil iz Italije, kot župan ni pustil zvoniti v cerkvi, ker je iz ultra katolika postal ultra komunist po njih zmagi. To je tipičen primer, kako si je komunistična partija gradila svoj kader in svojo zmago. Krivica rodi krivico. Ali če hočete: Akcija ustvarja reakcijo. Tega se dobro zavedajo komunisti in France Špelič.

Nadalje piše: „Taborišče je bilo na Malem vrhu — sicer pa se hrib imenuje Ostri vrh z „malim“ in „velikim“ vrhom — v bližini je bila velika jasa in kmetija Alojzija Koncilje, tedanjega najboljšega partizanskega sodelavca, ki pa je pozneje postal domobranec.“ (Alojzij Koncilja je bil domobranski narednik, ki ni prišel na Koroško. Po vojni je šel domov, kjer so ga ubili. Kdo ga je ubil, bi lahko povedal Špelič, kateremu nekateri pripisujejo njegov umor.)

„Tu smo ostali samo eno noč, potem pa smo šli podnevi na dolgo pot čez Ajdovec, Žužemberk in Ambrus v Dobropoljsko dolino. Ustavili in utaborili smo se za vasjo Kompolje. Vse to območje od Trebnjega do Sv. Antona in železniške postaje v Dobrem polju je bilo naše osvobojeno ozemlje.“

„Morda je minilo mesec dni, ko so pripeljali iz bližnjih vasi pet fantov. Ukazan je bil zbor bataljona, pred zborom sta stala komandant Črtomir (Janez Marn) in komisar Silvo (Jože Slak). Predstavili so nam tistih pet zvezanih. Predstavljeni so bili kot izdajalci, ki morajo umreti za svoje izdajstvo.“

„Premlad sem bil, da bi si zapomnil obtožbe, še bolj premlad, da bi o krivdi imel svoje mnenje. Verjel pa sem, da so izdajalci, saj sta komandant in komisar zame predstavljala neovrgljivo in absolutno pošteno avtoriteto.“

„Vseh pet fantov je končalo svoje življenje v mali vrtači za vasjo Kompolje.“

„Iz otroške radovednosti sem prisostvoval usmrtitvi. To pa je bilo grozno doživetje. Streljali so jih, ko so sede slačili obleko. Za vsakim je sedel partizan; in ko je obsojenec porinil zadnjo hlačnico spodnjic, je dobil strel v tilnik. Spominjam se, da eden od streljanih ni bil takoj mrtev. Ležeč na hrbtu se je metal po tleh in ustvarjal velike loke tako, da je upiral v tla glavo in noge, zadnjico in hrbet pa je dvigal in na ustih je imel krvave pene. Bil je verjetno

v nezavesti, a še živ. Nekdo od prisotnih ga je umiril tako, da je vzel kramp in mu ga z vso silo s koničastim delom zabodel v prsi. To s krampom je bilo za mene štirinajstletnika tak šok, da sem bil nekaj dni povsem iztirjen. Brat Janez, ki ni hotel prisostvovati usmrtitvi, je ždel na neki skali izven taborišča. Verjetno je molil. Povedal sem mu, kaj sem doživel. Okregal me je, zakaj sem šel zraven, in naj k taki stvari ne rinem več.“

K zgornjemu citatu bi pripomnil tole:

France Špelič je v zmoti, ko piše, da je bil poleg komandanta Črtomirja navzoč komisar Silvo (Jože Slak). To ne odgovarja resnici!

Lahko bi bil zraven pri umoru šestih fantov iz Ajdovca za Stavčo vasjo Dvor pri Žužemberku, ki so jih tam zverinsko mučili in ubili. Komisar Silvo ni bil operativni politični komisar, ampak je bil komisar v partizanskih delavnicah v Frati za Brezovo rebrjo pri Ajdovcu, kar je podaljšek Kočevskega Roga. Narodni heroj Jože Slak-Silvo pa ni padel v boju kot trdi Špelič, ampak je bil ranjen od Italijanov pri Straži pri Novem mestu in se je sam ustrelil.

Verjetno je na begu izgubil močna očala in bil tako izgubljen. V dobro mu je treba priznati, da kot partizan ni nikoli obiskoval svojga zelo številnega „belega“ sorodstva, katerega je pustil pri miru. Pri tem umoru je bil poleg Marna politični komisar Niko Šilih - Boris Nikič, 8. gimnazijec iz Novega mesta, po vojni Titov ambasador v Tunisu. (Gl. Dr. Ljubo Sirc, Nesmisel in smisel, London 1968.)

Po letih pa bi bila med Šilihom in Slakom razlika nekakih 20 let.

Ko sem pisal „Hknjigi Sv. Urh“ članek pod naslovom: „Sanje Podbevškove“ (Tabor št. 7, leto 1969), sem omenil zgornji umor petih fantov iz Dobropolja. (Hvala lepa Franc Špelič, dokazal si, da je bila moja informacija točna. Op. F. S.) O tem mi je pripovedoval njihov rojak iz Dobropolja, ki je trdil, da je zanje prosil tamkajšnji kaplan svojega osebnega prijatelja in sošolca Janeza Marna, toda brez uspeha...

Naprosil sem svojega, sedaj že več let pokojnega prijatelja, ki je bil živa enciklopedija slovenske revolucije in njenih zakulisnih intrig, naj vpraša svojega prijatelja, ki je zanje prosil... Od njega je dobil odgovor: „Jaz o tem nič ne vem!“

Čudovito! Kako je spomin odpovedal vsem preživelim vaškim kaplanom ter drugim organizatorjem Vaških straž, četništva, domobranstva (in po vojni Matjaževe vojske) in protikomunizma, ko so prešli Karavanke (Ljubelj) in Sočo. In če je kdo celo v privatnem pismu kaj „preveč“ pogledal za kulise, jo je kaj hitro dobil po glavi češ, da „uganja protifarško gonjo in če je plačan komunistični agent???”

Janez Marn-Črtomir Mrak je ščitil s svojim bataljonom Izvršni odbor, v katerem so se tedaj vršili prepiri med komunisti in krščanskimi socialisti. Zanj jih je bilo tam (v Javah) več likvidiranih...

Pobiti fantje so bili člani Vaške zaščite, ki so jo organizirali partizani za neke vrste njihovo vaško policijo in so kot stražarji nekaj odnesli iz zadruge.

Tedaj še ni bilo nobenih Vaških straž, katere so se organizirale pozneje.

ITALIJANSKA ROŠKA OFENZIVA

Med roško ofenzivo so Italijani stali na Dobravi teden dni. Njihovo poveljstvo je bilo v naši hiši, kjer je stanoval Colonelo (polkovnik). Naredili so iz kamenja zaklonišče in pastirska ognjišča, na katerih so „skubili“ in pekli kokoši, ki so jih zelo spretno s koli pobijali. Na vrtu smo imeli čebelnjak z Žnidaršičevimi panji in še predno smo se zavedli, so vse uničili. Italijani so „jurišali“ z nasajenimi bajoneti na puškah na čebele in satovje odnašali v svoja zaklonišča. Kako so jih čebele opikale, ne vem. Oče se je preko tolmača pritožil polkovniku, kaj delajo vojaki. Polkovnik pa se mu j smejal češ: „Kaj hočete, vojaki so, če bi bili vaši v Italiji, ne bi bili nič drugačni...“

Zadnji dan pred odhodom so karabinjerji, ki so bili z vojsko, pobrali vsem moškim osebnostne izkaznice in so morali na konec vasi na zbirališče. Pripeljali so tovornjake in naložili vse moške. Vsa vas je jokala v prepričanju, da jih bodo postrelili, kar se je že drugod zgodilo. Odpeljali so jih v Novo mesto. Tam so izpustili vse izpod 18 let stare domov, ostale pa so odpeljali v internacijo na otok Rab. Ko so že večino odpeljali, je k ostalim prišel dr. Miha Benedičič in nabiral prostovoljce za Legijo smrti. Mladi naj bi šli pod orožje, stari pa domov. Tisti, ki so se odločili za domov, so bili odpeljani na Rab. Na Rabu je v osmih mesecih od 8.000 internirancev pomrlo od lakote okrog 4.000 ljudi.

Na Dobravi je Italijanom tolmačil šolski upravitelj Raubar, ki je kot Primorec govoril italijansko. Pozneje v taborišču pa je bil taboriščni „capo“, kot so bili drugi intelektualci in študentje, ki so govorili italijansko in kot taboriščna pomožna uprava terorizirali „bele“ internirance, za kar so smatrali kmete. Pokojni Jože Kastelic mi je pripovedoval, kako ga je Raubar vedno zaposlil, ko bi šel rad k maši...

POBIJANJE VAŠKIH STRAŽARJEV IN ČETNIKOV ZA MOZLJEM (str. 61-63)

„Po ofenzivi smo se vrnili na prejšnje položaje blizu Dolenjskih toplic. Tedaj smo dobili s posebno odredbo glavnega štaba nalogo, da zavarujemo Kočevski Rog, kjer je bil sedež glavnega političnega vodstva Slovenije.“

Od tam — iz Dolenjskih toplic — smo odšli že pred nemško ofenzivo začasno v Kočevje, kjer smo zavarovali poslance na kočevskem zboru. To ni bilo težko, ker je še trajalo zatišje pred nemško nevihto. Težje je bilo zavarovati kočevski sodni proces ujetnikov s Turjaka in Grčaric. V Grčaricah in na Turjaku je bilo ujetih več kot 1200 legionarjev smrti in slovenskih četnikov (plavogardistov).

V Kočevju je bil osrednji proces, sočasno pa so uprizorili sodne procese vojnih področij Ribnica in Novo mesto. Koliko je bilo na smrt obsojenih pri vseh teh procesih, najbrž ne bo nikdar mogoče natančno ugotoviti, razglašeni je bilo nekaj sodb, pa še o teh so različne številke: 28 - 21 - 20 - 16.

Samega procesa nimam v spominu, ker nisem neposredno sodeloval niti pri zavarovanju. Dobro pa se spominjam, da smo dobili (ena četa) nalogo, da smo štiri dni kopali za vasjo Mozelj, nekaj kilometrov od Kočevja, štiri globoke oglate jame, morda 4 krat 4 metre, morda malo manj ali več. Skopali smo več jam. Komisarji so nam rekli, da pripravljamo skrivališče za razni vojni material, da ga skrijemo, ker se pričakuje nemški vdor.

Jame so bile skopane. Prošnje obsojenih na procesih za pomilostitev so bile zavrnjene. Čas izvršitve kazni je prišel.

Vse desetarje, vodnike in politdelegat (politdelegat je vodni komisar) so poklicali na razgovor. Komisar Franci nam je povedal, da so jame, ki smo jih kopali, pripravljene za tiste, ki so na smrt obsojeni, in da bo zvečer izvršena smrtna kazen. Mi desetarji, vodniki in politdelegati pa moramo dati dober zgled, da začnemo prvi streljati. Potem ne bo težko, bodo že drugi nadaljevali, samo začetek da je naš.

Zvečer na dan streljanja smo se zbrali za vasjo Mozelj v neposredni bližini jam. Čakali smo. Nismo vedeli, kako bodo obsojene pripeljali. Zasišlo se je hropenje težkega motorja. Bila je avtoblinda, oklopni avto, ki je kot tank, samo da nima gosenic, pač pa močne avtomobilske gume. Za vasjo se je oklopnik ustavil. Kupola se je odprla, skozi odprtino so začeli prihajati obsojenci. Bili so zvezani posamič in vsi skupaj pa k eni vrvi. To jih je močno oviralo pri izhodu skozi kupolo. Popolna tišina je ovijala kolono smrti, ko se je pomikala na morišče.

Vsem nam partizanom je bilo naročeno, da od obsojencev lahko sprejememo pisma ali sporočila za svojce, če kdo koga pozna in če to želi. Nekaj takih pisem in sporočil je bilo izročeni, pozneje pregledanih in vrnjenih tistim, ki so sporočilo prejeli, da ga po možnosti izročijo svojcem.

Drug za drugim so se obsojenci slačili do golega. Ko je posameznik prišel na vrsto, je stopil pred jamo in tedaj je s smrtonosnim regljanjem zapela brzostrelka. Žrtev se je zvrnila v jamo. Tako je bilo do zadnjega. Koliko je bilo ustreljenih, ne vem. Prav gotovo jih je bilo več kot sedaj trdijo, da je bilo obsojenih na smrt v Kočevju.

Vsi, prav vsi, razen enega mladeniča, so umirali junaško. Vsak je, ko je stopil pred jamo, zavpil: „Živel Kristus Kralj! ali „Živel kralj Peter II! Tako in podobni vzkliki so se slišali pred vsakim „krikom“ smrtonosnega orožja. Slovenski četniki (plavogardisti) so tudi neposredno pred smrtjo vzklikali kralju Petru, drugi pa Kristusu kralju.

Že omenjeni mladenič, ki se ni mogel zadržati junaško in je jokaje prosil usmiljenja, je bil približno 17 let star, doma iz Podlipe pri Ajdovcu. Jaz sem ga sicer slišal, nisem ga pa videl, vse o njem so mi povedali drugi.

Oklopni avto je iz Kočevja pripeljal obsojence nekajkrat, prav gotovo ne samo enkrat...“

Iz pisma preživelega četnika iz Grčaric in Kočevja, datiranim z dnem 15. julija 1957.

V Kočevju so v noči 12. na 13. oktobra 193 zverinsko pomorili 150 soborcev in to 134 brez vsake sodbe, 30 so jih obsodili na prisilno delo, od katerih se jih je 11 rešilo, 19 so jih pobili, 11 jih je padlo v borbi. To so številke odreda. To so številke tega odreda, ne pa Sajetova laž na straneh 610 in 611 II. izdaje „Belogardizma“, ki pravi da so jih obsodili samo 16. Kje pa je ostalih 195???, 20 težko ranjenih, ki so brez vsake zdravniške pomoči gnili živi, žive so žrli črvi in smrad je bil grozen iz njihove sobe, so po petih tednih vse okužene postrelili v Mozlju...“ (Tu je govora o četnikih zajetih v Grčaricah. Op. pisca)

USTANOVNI OBČNI ZBOR AFŽ V BARAGOVEM DOMU V DOBRNIČU OKTOBRA 1943

Po italijanski kapitulaciji 8. septembra 1943, je bilo to „osvobojeno ozemlje“, kjer je vladala komunistična oblast njena tedaj ne več „SLOVENSKA PARTIZANSKA VOJSKA“, ampak „JUGOSLOVANSKA LJUDSKA ARMIIJA“! (V emigraciji in doma se o tem napačno piše, kar je ravno tisto, kar komunisti hočejo). Torej smo bili med okupacijo že zopet okupirani po balkansko-sovjetski rdeči armiji, kar je bilo — partizanstvo!

(Sledi)

Najboljši odhajajo

Ko sem v nedeljo, 14. februarja, telefoniral v Ljubljano, da je umrl na posledicah težke in neozdravljive bolezni ravnatelj Radijskega kotička Albert Čuk, sem dobil odgovor: „Najboljši odhajajo!“ Najbolj zavzeti za slovenstvo, najvztrajnejši, najdelavnejši, najpožrtvovalnejši. Tisti, ki so skozi ves čas nosili težo dveva in lani kljub zloveščim napovedim dosegli 250. radijsko oddajo za Slovence v Buenos Airesu in okolici.

Bilo je to delo našega primorskega rojaka Alberta Čuka, ki je istočasno z nami, novimi naseljenci prišel v Argentino. Z železno vztrajnostjo, neumornim delom, slovensko poštenostjo, vestnostjo in točnostjo je dosegel, da je v svoji tovarni ventilatorjev dajal zaposlitev nad sto delavcem, o kakovosti njegovih produktov pa se je izrekla Mednarodna komisija, ki mu je dodelila lani prvo nagrado za izdelek njegove tovarne.

Kdo je bil Albert Čuk? Bil je eden izmed nas, ki smo skoraj pred pol stoletja prišli na obale Srebrne reke, nekaj v poiskih svobode, nekaj v poiskih večjega kosa kruha, vsi pa željni dela po prisilnih dveh-treh letih brezdelja v italijanskih

taboriščih. Najbrž si pokojnik ni nikdar predstavljal, za kakšno delo bo moral zagrabiti, gotovo je pa že takrat namenil ves čas, ki si ga bo mogel odtrgati od poklicnega dela za slovenstvo, predvsem pa slovenski mladini. Tako je na njegovo pobudo in še nekaj idealistov nastal Radijski kotiček, ki oddaja slovenske narodne in umetne pesmi, poročila iz Slovenije, napovedi bogoslužja pri cerkvi Sv. Rafaela, drobci slovenske zgodovine, opise slovenskih pokrajin, mest, trgov, rek in gorá, obletnic naših velikih mož in njih dela, napovedi nastopov in prireditev ne samo v klubu Triglav, ampak kjerkoli — vse kar zanima starejše, ki so sodelovali desetletja pri kulturnih in družbenih prireditvah, kar zanima mlajše, ki niso mogli dobiti prilike za udejstvovanje v društvu in najmlajše, ki na neprisiljen način vpijajo materinsko besedo in slovenske melodije Radijskega kotička.

Albert Čuk je bil mož dveh svetov, dveh domovin; čeprav je novi domovini podaril dosti več življenja, je ljubezensko ostal priklenjen na tisti prelepi del nebes pod Triglavom — Vipavsko dolino. Čeprav je skopo delila svoje darove otrokom, je bil do konca, do tiste zadnje ure, zaljubljen vanj. Če bi ga takrat kdo vprašal, česa si najbolj želi, bi gotovo odgovoril: Ohranite Radijski kotiček v spomin in tolažbo starim, v ponos in pobudo mladim, kot daljno, neizpolnjivo sanjo najmlajšim!

Oton Župančič je že pred desetletji zapel hvalnico slovenskemu izseljencu, v katerem bo vsakdo prepoznal Alberta Čuka:

...in jih nikoli več k tebi ne bo?

Pa so ramena in pleča kot skale,
tilnik — naloži mu breme nasilnik —
ne bo se krivil:

pa so srca tiha in močna —
njihov ponos je brez besed;
pa so možje —

kot da goram se iz bokov izvili so,
morajo v svet, in tujina se diči
z deli njihovih rok:

Tamkaj v Ameriki, tamkaj v Vestfaliji
so nam izginili — več ne doseže jih
naše oko...

Pesem je bajala o tebi, o meni, o vsakomur izmed nas: pela je o naših močeh, ki smo jih bili prisiljeni darovati tujini, tožila je o mehkobi naših src in domotožju, jokala je za tistimi, ki so ostali v tujini, ker ni bilo mesta za njihov grob v domovini. „Bratje, kje je jama, zame izkopana?“ je vprašal Cankarjev izseljenec Jure.

Ostani med nami, Albert Čuk, tvoj pogreb je pokazal spoštovanje in ljubezen naših ljudi do tebe. Če so pa manjkali tisti, ki bi morali biti, nasmehni se v večnosti, kot se je Ivan Cankar še na zemlji: „Ta burka je stara že tisoč let!“

Tone Brulc

DAROVALI SO

Od 16. 12. 1992 do 15. 2. 1993

Za Rožmanov dom:

	v pesih
Jenko Janez	5
Rev. Avguštin Albin	50
Skubic Anton	25
<i>V spomin na pok. K. Frančič:</i>	
Kesler Ema	20
Šproc Berta	20
v dolarjih	
Dr. Bernik Jože	50
Prof. Globočnik Martin	100
<i>V spomin na pok. Ludvika Kolman:</i>	
Martinčič Ferdo	20
Lic. Korošec Ivan	50
Dr. Bernik Jože	100
Bereozin Daroslava	100
Zadnikar Vili	20
Gregorič Lojze	50
<i>V spomin na pok. K. Frančič:</i>	
Lic. Korošec Ivan	50
<i>V spomin na pok. Tončko Valant:</i>	
Lic. Korošec Ivan	50
<i>V spomin na pok. dr. Dobovšek Jožeta:</i>	
Zadnikar Vili	50

Tiskovni sklad Tabor

	v pesih
Vadnjal Ivo	30
Skubic Anton	8
N. N., Ramos Mejía	3
Šproc Berta	15
Filipič Bogo	10
Fajfar Franc	10
Opeka Alojzij	3

v dolarjih

DSPB Tabor, Toronto	500
Hainrihar John	26
Berkopec Ivan	12
Burjes Lojze	22
Fujs Frank	12
Erdani Miro	2
Jarem Lojze	2
Košir Anica	7
Mohar Lojze	7
Zidar Tone	2
Bojc Jože	12
Urbančič Antony	7
Mertik Jože	2
Dreu Kati	2
Hočever Ani	12
Dejak Frank	12
N. N.	7
Zajec Milan	10
Pogačnik Branko	10
Dovič Milan	5
Skubic Janez	5
Žnidaršič Janez	32
Omahen Ignac	2
<i>V spomin na pok. K. Frančič:</i>	
Inž. Matičič Anton	20

Socialni sklad Tabor

	v dolarjih
Hainrihar John	50
Mihelič Miro	17
N. N., Meatford, Ont.	195
Tratnik Ivanka	2
<i>V spomin na pok. Lukvika Kolman:</i>	
Vavpetič družina	20

VSEBINA

Ideja nas druží _____	49
Zgodovina ali antizgodovina (Nace Frančič) _____	50
Pogovor s Stankom Kociprom (Dom in svet) _____	53
IZ ČASOPISOV _____	71
NAŠI MOŽJE _____	78
IZ DRUŠTEV _____	80
NAŠI MRTVI _____	83
Nekaj pripomb h knjigi F. Špeliča (F. Slak) _____	86
Najboljši odhajajo (Tone Brulc) _____	95
DAROVALI SO _____	III

NAŠA NASLOVNA SLIKA:

Pogled na del zbranih ob slovesnosti v Teharjah
14. oktobra 1990.

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 2619